

Exploring technological approaches and methods of digital parenting

Hosein Rezaei¹ seyed hesam aldin Hosseini² Seyyed Mohammad Hoseini Souraki³

1. Ph.D Student in Ethics, University of Qom, Qom, Iran. (dr.hosein.rezaei110@gmail.com)

2. PhD in Muslim Social Sciences, Baqirul Uloom University, Qom, Iran. (hosseini.he@gmail.com)

3. Assistant Professor, Department of Ethics, University of Qom, Qom, Iran. (M.Hosseini@qom.ac.ir)

Research Article

Abstract

The institution of the family in the digital age faces unprecedented challenges in raising a new generation. This study analyzes the fundamental conflict between the moral imperative to protect children from online dangers (such as inappropriate content, cyberbullying, and cybercrime) and the negative educational consequences of using technological control tools (such as privacy violations and weakening of independence). The main question of the research is how technological solutions can serve effective and ethical parenting. Using a descriptive-analytical method and relying on qualitative content analysis of library resources, this study explains the principles, advantages, disadvantages, and challenges of these tools within the framework of a "care" rather than a "police" approach. The findings suggest that successful use of these tools depends on adherence to the following ethical principles: (1) informing the child about how and why monitoring is being conducted, (2) matching the level of monitoring to the child's maturity and developmental capabilities, and (3) transparency and disclosure of the monitoring process. This study provides a comprehensive and practical classification of technological solutions in four layers of defense (device, network, operating system, and application). Finally, it is concluded that the effectiveness of these tools depends more on the prevailing parenting style than on the nature of the technology. In the desired model of "authoritative parenting," these tools are used not as an end in themselves, but as a means to facilitate dialogue, empower, and guide the child toward self-control and responsible digital citizenship.

Keywords: Digital parenting, parental control, parenting styles, technology ethics, digital citizenship, media literacy.

Received: 2025/04/05; Received in revised form: 2026/05/04; Accepted: 2026/05/12; Published online: 2026/05/23

Rezaei, Hosein; Hosseini, seyed hesam aldin; Hoseini Souraki, Seyyed Mohammad (2026). Exploring technological approaches and methods of digital parenting. *Revelatory Ethics A Research Quarterly Journal of Ethics*, 1 (38), 115 -154.

doi: 10.22034/re.2026.582230.2172

This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Extended abstract

The institution of the family in the digital age faces a fundamental conflict between the moral imperative of protecting children from online dangers (inappropriate content, cyberbullying, cybercrime, technology addiction, and digital abuse) on the one hand, and the negative educational consequences of using technological control tools (violation of privacy, weakening of independence, and reduced self-control) on the other. With the aim of analyzing this conflict and presenting an ethical and effective model for digital parenting, this study seeks to answer the question of how technological solutions can serve parenting without harming children's independence and privacy.

The present study is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in nature. Data were collected using library and documentary methods from three categories of sources (specialized texts on technology and family, behavioral and educational sciences, and moral philosophy) as well as semi-structured interviews with ten expert parents. Data analysis was conducted using qualitative content analysis and through a process of coding, classification, and logical analysis.

Findings are presented in four main areas:

1. Ethical principles governing the use of technological tools include informing children, appropriate control to developmental level, openness of supervision, permission to experiment, continuous updating of parental knowledge, and a focus on fostering self-control
2. Benefits include reduced family conflict, increased security and peace of mind, data-based planning, facilitating dialogue, creating an online and offline balance, saving time and money, flexibility, transparency, academic support, and immediate information.
3. Parenting disadvantages include privacy violations, increased secretive behaviors, and false trust, and reduced direct communication, and reduced self-confidence, deficiencies in independent parenting, limited creativity, and tension.
4. Operational challenges include limited parental knowledge, complexity of tools, time-consuming, children's resistance, and technical permeability, lack of complete control, lack of parental coordination, improper regulation, legal restrictions, and connectivity problems.

In addition, a comprehensive classification of technological solutions is presented in four layers of defense: device layer (child-specific tablets, shared use), network layer (child SIM card, secure browsers, modem settings), operating system layer (built-in Windows and Android capabilities), and application layer (internal and external control software, antivirus, self-assessment tools, safe search, ad-removal extensions, help sites, and special application settings).

Conclusion The effectiveness of parental control tools depends not on the nature of the technology, but on the prevailing parenting style. The desired model is authoritative parenting, in which high control (clear rules and intelligent use of technology) is accompanied by high affection (dialogue, emotional support, and trust-building). In this model, parents are “digital guides” rather than “digital guardians.” Success in digital parenting requires mastery of the four layers of infrastructure and tools, content, interactions, and digital identity. Also, the

normalization of the use of filter breakers in Iran is considered a significant indigenous challenge that renders all layers of protection ineffective. Practical suggestions from the research include developing a family media agreement, teaching critical thinking, improving the media literacy of parents and students, strengthening the role of regulation, and requiring technology developers. Research suggestions also include developing a native Islamic-Iranian model of digital parenting, examining jurisprudential-legal challenges, focusing on positive solutions, and conducting longitudinal studies.

References

- Álvarez-García, D., Núñez, J. C., González-Castro, P., Rodríguez, C., & Cerezo, R. (2019). The effect of parental control on cyber-victimization in adolescence: The mediating role of impulsivity and high-risk behaviors. *Frontiers in Psychology*, 10, 1159. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01159>
- Aziz, M., Aseptianova, L., Herman, S., & Susi, D. (2022). Digital parenting of children and adolescents in digital era. *Jurnal Penelitian dan Pengembangan Pendidikan*, 6(3), 450-457. <https://doi.org/10.23887/jppp.v6i3.53589>
- Bate, F., MacNish, J., & Males, S. (2012). Managing student distraction: Responding to problems of gaming and pornography in a Western Australian school for boys. The University of Notre Dame Australia School of Education. https://researchonline.nd.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1053&context=edu_conference
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95. <https://doi.org/10.1177/0272431691111004>
- Benrazavi, R., Teimouri, M., & Griffiths, M. D. (2015). Utility of parental mediation model on youth's problematic online gaming. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 13(6), 712-727. <https://doi.org/10.1007/s11469-015-9561-2>
- Bottino, S. M. B., Bottino, C. M. C., Regina, C. G., Correia, A. V. L., & Ribeiro, W. S. (2015). Cyberbullying and adolescent mental health: A systematic review. *Cadernos de Saúde Pública*, 31(3), 463-475. <https://doi.org/10.1590/0102-311X00036114>
- Chandrima, R. M., Kircaburun, K., Kabir, H., Riaz, B. K., Kuss, D. J., Griffiths, M. D., & Mamun, M. A. (2020). Adolescent problematic internet use and parental mediation: A Bangladeshi structured interview study. *Addictive Behaviors Reports*, 12, 100288. <https://doi.org/10.1016/j.abrep.2020.100288>
- Ghosh, A. K., Hughes, C. E., & Wisniewski, P. J. (2020). Circle of trust: A new approach to mobile online safety for families. *Proceedings of the 2020 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 1-14. <https://doi.org/10.1145/3313831.3376747>
- Hoffman, K. S. (2024, July 17). Social media addiction statistics. *AddictionHelp.com*. <https://www.addictionhelp.com/social-media-addiction/statistics>
- Keles, B., McCrae, N., & Grealish, A. (2020). A systematic review: The impact of social media on mental health in young people. *Children and Youth Services Review*, 119, 105707. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105707>
- Kizza, P. J. (2024). Unmasking the cyberbully: Understanding the psychological and social dynamics behind online abuse. *Kampala International University*.
- Koong, H. F. (2013). Filial parenting is not working. In T. K. A. L. & D. M. H. Ho (Eds.), *Filial*

- piety: Psychological theories, research, and application (pp. 343-351). Springer.
- Küçükoba, E. (2023). Digital parenting and digital childhood: Raising gifted children born into the digital age. *Journal of Interdisciplinary Education: Theory and Practice*, 5(1), 1-10.
- Livingstone, S., & Haddon, L. (2012). EU Kids Online: Final report. London School of Economics and Political Science.
- Matusko, M. (2017). Parental styles and upbringing of preschool children [Unpublished undergraduate thesis]. Josip Juraj Strossmayer University of Osijek.
- OECD. (2017). PISA 2015 results (Volume III): Students' well-being. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264273856-en>
- Öztürk, G., & Şahin, F. (2023). Parents' awareness of the conscious use of applications on smart devices: A scale development study. *Education and Information Technologies*, 28(1), 15-42. <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11158-9>
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants Part 1. *On the Horizon*, 9(5), 1-6. <https://doi.org/10.1108/10748120110424816>
- Przybylski, A. K., & Nash, V. (2018). Internet filtering and adolescent exposure to online sexual material. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 21(7), 405-410. <https://doi.org/10.1089/cyber.2017.0466>
- Shapka, J. D., & Law, D. M. (2013). Does one size fit all? Ethnic differences in parenting behaviors and motivations for adolescent engagement in cyberbullying. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(5), 723-738. <https://doi.org/10.1007/s10964-013-9928-2>
- Stoilova, M., Bulger, M., & Livingstone, S. (2024). Do parental control tools fulfil family expectations for child protection? A rapid evidence review of the contexts and outcomes of use. *Journal of Children and Media*, 18(1), 29-49. <https://doi.org/10.1088/1748-2798/2023/2265512>
- Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. Basic Books.
- Wisniewski, P., Jia, H., Xu, H., Rosson, M. B., & Carroll, J. M. (2015). 'Preventative' vs. 'reactive': How parental mediation influences teens' social media privacy behaviors. *Proceedings of the 18th ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work & Social Computing*, 302-316. <https://doi.org/10.1145/2675133.2675293>
- World Health Organization. (2016). *Growing up unequal: Gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being*. WHO Regional Office for Europe.

بررسی رهیافت‌ها و روش‌های فناوریانه والدگری دیجیتال

حسین رضائی* | سید حسام الدین حسینی** | سید محمد حسینی سورکی***

چکیده

علمی - پژوهشی

نهاد خانواده در عصر دیجیتال با چالش‌های بی‌سابقه‌ای در تربیت نسل جدید مواجه است. این پژوهش به تحلیل تعارض بنیادین میان ضرورت اخلاقی حفاظت از فرزندان در برابر مخاطرات آنلاین (مانند محتوای نامناسب، قلدری مجازی و جرایم سایبری) و پیامدهای تربیتی منفی ناشی از به‌کارگیری ابزارهای کنترل فناوریانه (مانند نقض حریم خصوصی و تضعیف استقلال) می‌پردازد. پرسش اصلی تحقیق آن است که راهکارهای فناوریانه چگونه می‌توانند در خدمت والدگری مؤثر و اخلاق‌مدار قرار گیرند. این تحقیق با روش توصیفی-تحلیلی و با اتکا به تحلیل محتوای کیفی منابع کتابخانه‌ای، به تبیین اصول، مزایا، معایب و چالش‌های این ابزارها در چارچوب یک رویکرد «مراقبتی» به جای «پلیسی» می‌پردازد. یافته‌ها حاکی از آن است که بهره‌گیری موفقیت‌آمیز از این ابزارها منوط به پایبندی به اصول اخلاقی زیر است: (۱) آگاه‌سازی فرزند از چگونگی و چرایی نظارت، (۲) تطبیق میزان کنترل با سطح بلوغ و توانمندی‌های تحولی فرزند، و (۳) شفافیت و آشکارسازی فرآیند نظارت. این پژوهش، یک طبقه‌بندی جامع و کاربردی از راهکارهای فناوریانه را در چهار لایه دفاعی (دستگاه، شبکه، سیستم‌عامل و برنامه) ارائه می‌دهد. در نهایت، نتیجه‌گیری می‌شود که اثربخشی این ابزارها بیش از آنکه به ذات فناوری وابسته باشد، به سبک والدگری حاکم بستگی دارد. در الگوی مطلوب «والدگری مقتدرانه»، این ابزارها نه به عنوان هدف، بلکه به عنوان وسیله‌ای برای تسهیل گفتگو، توانمندسازی و هدایت فرزند به سمت خودکنترلی و شهروندی دیجیتال مسئولانه به کار گرفته می‌شوند.

کلیدواژه‌ها: والدگری دیجیتال، کنترل‌گری والدین، سبک‌های والدگری، اخلاق فناوری، شهروندی دیجیتال، سواد رسانه‌ای.

* دکتری فلسفه اخلاق دانشگاه قم، قم، ایران (dr.hosein.rezaei110@gmail.com)

** دکتری دانش اجتماعی مسلمین دانشگاه باقرالعلوم علیه‌السلام، قم، ایران (hosseini.he@gmail.com)

*** استادیار گروه فلسفه اخلاق دانشگاه قم، قم، ایران. (M.hoseini@qom.ac.ir)

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۱۶؛ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۵/۰۲/۱۴؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۲۲؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۳/۰۲)

□ رضائی، حسین؛ حسینی، سیدحسام الدین؛ حسینی سورکی، سیدمحمد؛ (۱۴۰۵). بررسی رهیافت‌ها و روش‌های فناوریانه والدگری دیجیتال، *فصلنامه اخلاق*

وحيانی، ۱ (۳۸)، ۱۱۵-۱۵۴ | doi: 10.22034/re.2026.582230.2172

۱. مقدمه

نهاد خانواده، به عنوان سنگ بنای جوامع بشری و نخستین واحد اجتماعی که فرد در آن رشد می‌یابد، همواره از منظرهای گوناگون جامعه‌شناختی، روان‌شناختی و دینی مورد تأکید قرار گرفته است. این نهاد، یک نظام اجتماعی پویاست که چیزی بیش از مجموعه افرادی است که در یک فضای فیزیکی و روان‌شناختی با هم مشارکت دارند؛ در چنین سیستمی، افراد به وسیله حلقه‌های عاطفی قدرتمند، بادوام و متقابل به یکدیگر گره خورده‌اند (Küçükoba, 2023). خانواده کارگزار اصلی جامعه‌پذیری^۱ و درونی‌سازی هنجارها، ارزش‌ها و باورهای فرهنگی است (برگر و لاکمن، ۱۹۶۶) و سلامت آن، تضمین‌کننده سلامت سایر نهادهای اجتماعی محسوب می‌شود. سلامت روانی، تعادل عاطفی، تکوین هویت و رشد اخلاقی آحاد جامعه، پیوندی ناگسستنی با کیفیت روابط و کارکردهای حاکم بر این نهاد دارد. در آموزه‌های اسلامی نیز، خانواده به عنوان کانون آرامش (سوره روم، آیه ۲۱) و بستری برای تربیت نسل صالح، از قداست و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و «خانواده‌محوری» به مثابه یک اصل راهبردی در تمام شئون اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جامعه اسلامی پذیرفته شده است. خانواده‌محوری به این معناست که خانواده به مثابه یک اولویت، باید نقش خویش را در تمام مناسبات جامعه اعم از اقتصاد، فرهنگ، آموزش و رسانه ایفا نماید. در چنین نظامی که خانواده‌محور باشد، با تولد فرزندان، این سیستم پیچیده‌تر شده و نقش بنیادین والدین در فرایند تربیت، یعنی فراهم آوردن زمینه برای شکوفایی استعدادهای فطری آنان، امری غیرقابل انکار است. لذا در میان الگوهای مدیریت فضای مجازی برای کودکان و نوجوانان، خانواده مهم‌ترین نهاد اجتماعی و والدین تأثیرگذارترین عامل در تربیت اخلاقی، شکل‌دهی به شخصیت و سامان‌بخشی به فرایند رشد فرزندان هستند. این نقش‌آفرینی باید متناسب با هنجارهای فکری، فرهنگی و دینی جامعه صورت گیرد تا از جایگاهی بسیار برجسته و اساسی برخوردار باشد. (رضائی و فدایی، ۱۴۰۲)

با این حال، این نهاد مقدس در دوران معاصر با یک تحول پارادایمی بی‌سابقه مواجه شده است: انقلاب دیجیتال. ظهور و گسترش فراگیر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، به‌ویژه اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، یک «زیست‌بوم موازی» یا «زیست‌بوم دوم»^۱ را برای انسان خلق کرده است که قواعد، فرصت‌ها و تهدیدهای خاص خود را دارد (تورکل، ۲۰۱۱). این مفهوم که بر یک محیط فراگیر با قواعد خاص خود دلالت دارد، گاهی با مفهوم مرتبط «زندگی دوم»^۲ که بیشتر به یک هویت یا فعالیت موازی در فضای مجازی اشاره دارد، به کار می‌رود. برای نسل جدید که از آن‌ها با عناوینی چون «بومیان دیجیتال»^۳ یاد می‌شود، این فضا دیگر یک «ابزار» یا «امکان» جانبی نیست، بلکه بخشی جدایی‌ناپذیر و یک «ضرورت» برای تأمین نیازهای آموزشی، ارتباطی، سرگرمی و هویت‌یابی در زندگی روزمره است (پرنسکی، ۲۰۰۱؛ رضائی، ۱۴۰۳). این در حالی است که والدین آن‌ها، به عنوان «مهاجران دیجیتال»^۴، اغلب با این فضا بیگانه‌اند یا درک کاملی از پیچیدگی‌های آن ندارند؛ شکافی نسلی که مدیریت و راهبری تربیتی را به چالشی عظیم بدل کرده است.

این زیست‌بوم دیجیتال، در کنار فرصت‌های بی‌شمار آموزشی و ارتباطی، فرزندان را در معرض مخاطراتی پیچیده و چندلایه قرار داده است که پیش از این سابقه‌ای نداشته‌اند. پژوهش‌های متعدد، ابعاد گسترده این آسیب‌ها را مستند کرده‌اند که می‌توان آن‌ها را در دسته‌های مختلفی طبقه‌بندی نمود. این مخاطرات شامل تهدیدهای مربوط به محتوا (مانند مواجهه با هرزه‌نگاری، خشونت افراطی و اطلاعات نادرست)، تهدیدهای مربوط به ارتباط (مانند ارتباط با افراد ناشناس و خطرناک) و تهدیدهای مربوط به رفتار (مانند اعتیاد به فناوری) می‌شود (لیوینگستون و هادون، ۲۰۱۲؛ کیلر و همکاران، ۲۰۲۰). به طور مشخص، مهم‌ترین این آسیب‌ها که سلامت جسمی، روانی و اجتماعی فرزندان را تهدید می‌کنند عبارتند از:

الگوی نابهنجار / ناسالم مصرف دیجیتال: وضعیتی که در آن رفتارها فارغ از هرگونه خودتنظیمی، هدایت تربیتی و جهت‌گیری هدفمند شکل می‌گیرد؛ این وضعیت به برهم‌خوردن موازنه میان کاربردهای یادگیری‌محور و سرگرمی‌محور می‌انجامد و در نهایت، آسیب‌پذیری تحصیلی و کاهش

-
1. Second Ecosystem
 2. Second Life
 3. Digital Natives
 4. Digital Immigrants

و زوال انگیزه‌های پیشرفت/ افت تحصیلی فرزندان را به دنبال دارد

ضعف مهارت‌های اجتماعی: کاهش ارتباطات چهره‌به‌چهره و کاستی در تعاملات واقعی که می‌تواند به انزوا و کاهش توانمندی‌های ارتباطی منجر شود.

تضعیف هویت و تعاملات خانوادگی: کاهش زمان و کیفیت گفتگوهای چهره‌به‌چهره و تعاملات خانوادگی که به تضعیف تعلقات عاطفی و گسست در هویت مشترک خانواده منجر شده و با اصل بنیادین «خانواده‌محوری» در تعارض مستقیم قرار می‌گیرد.

آسیب‌های جسمی: ناشی از دامنه حرکتی محدود، کاهش فعالیت‌های فیزیکی و سبک زندگی بی‌تحرك.

اعتماد به فناوری و موبایل‌شیدایی^۱: اعتماد به اینترنت، بازی‌های آنلاین و به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی که به یک بحران سلامت روان برای کودکان و نوجوانان تبدیل شده است (کنت، ۲۰۲۴).

قلدری سایبری^۲: مجموعه اقدامات خصمانه و عمدی در بستر دیجیتال که مصادیق آن شامل ارسال محتوای اهانت‌آمیز و تحقیرساز، اشاعه شایعات با قصد آزاررسانی، تهدید به ایراد ضرر (اعم از روانی، فیزیکی یا مالی)، و جعل هویت با هدف فریب، اخاذی یا ارتکاب کلاهبرداری سایبری است.

جرایم سایبری^۳: مجرمان با استفاده از ناشناس‌بودن در سکوها‌های آنلاین، با ارسال محتوای فریبنده یا تهدیدآمیز اقدام به آزار یا اخاذی از کاربران می‌کنند که می‌تواند به امنیت روانی، مالی و حیثیتی خانواده‌ها صدمه بزند (کیزا، ۲۰۲۴).

1. nomophobia

2. cyberbullying

قلدری سایبری (Cyberbullying) به رفتار عمدی، خصمانه و تکراری اطلاق می‌شود که از طریق ابزارهای الکترونیکی مانند تلفن‌های هوشمند، رایانه‌ها، شبکه‌های اجتماعی، پیام‌رسان‌ها، ایمیل، بازی‌های آنلاین و انجمن‌ها صورت می‌گیرد و هدف آن آزار رساندن، تحقیر، تهدید یا رسوا کردن قربانی است. بر خلاف یک پیام یا پست منفرد و گاه‌به‌گاه، رفتار قلدری مستلزم تکرار در طول زمان است و یک مبارزه یا تعارض ساده بین دو هم‌تا در زمره آن قرار نمی‌گیرد. در تعاریف رایج و عملیاتی، هنگامی که هر دو طرف درگیر (قلدر و قربانی) نوجوان یا کودک باشند، اصطلاح «سایبربولینگ» به کار می‌رود؛ اما چنانچه فرد بزرگسالی در نقش آزارگر ظاهر شود، رفتار در دسته «آزارگری سایبری» (Cyber-harassment) یا «تعقیب سایبری» (Cyberstalking) طبقه‌بندی می‌شود.

3. cybercrimes

سوءاستفاده دیجیتال^۱: بهره‌گیری نادرست از ابزارها و بسترهای دیجیتال برای انجام فعالیت‌های غیراخلاقی یا غیرقانونی که با اعمال قدرت، سلطه یا کنترل ناعادلانه، منجر به آسیب‌های روانی، جنسی یا اقتصادی برای قربانی می‌شود.

این آسیب‌ها در نهایت می‌توانند به انزوای اجتماعی، کاهش مهارت‌های ارتباطی و بحران هویت در کودکان و نوجوانان منجر شوند (عزیز و همکاران، ۲۰۲۲). در چنین شرایطی، مفهوم سنتی «والدگری» نیازمند بازتعریف و توسعه است.

نکته‌ای بنیادین که در تحلیل چالش‌های والدگری دیجیتال نباید از آن غفلت کرد، ماهیت اقتصادی و ساختاری بسیاری از سکوها دیجیتال است. بخش قابل توجهی از شبکه‌های اجتماعی، بازی‌های آنلاین و سکوها محتوایی بر پایه اقتصاد توجه و «سرمایه‌داری نظارتی» عمل می‌کنند در این ساختار، زمان، توجه، هیجانات و داده‌های کاربران-به‌ویژه کودکان و نوجوانان-به یک کالای اقتصادی تبدیل می‌شود. الگوریتم‌ها به گونه‌ای طراحی می‌شوند که با ایجاد چرخه‌های پاداش متغیر، تحریک هیجانی، کاربران را تا حد ممکن در محیط سکو/پلتفرم نگه دارند. بنابراین، مسئله والدگری دیجیتال صرفاً مدیریت رفتار فردی فرزندان نیست، بلکه مواجهه با ساختارهای فناوریانه‌ای است که عمده‌اً برای افزایش وابستگی روانی و مصرف مستمر طراحی شده‌اند. از این منظر، والدگری دیجیتال را باید نه فقط یک مسئله تربیتی، بلکه نوعی مقاومت اخلاقی و فرهنگی در برابر سازوکارهای سلطه نرم دیجیتال نیز تلقی کرد.

«والدگری دیجیتال»^۲ به مجموعه‌ای از راهبردها اطلاق می‌شود که والدین برای میانجی‌گری^۳ در تعامل فرزندان با فناوری‌های دیجیتال به کار می‌گیرند. این مفهوم شامل تعیین مرزها، نظارت بر فعالیت‌های آنلاین و آموزش کودکان در مورد ایمنی آنلاین است (ماتوسکو، ۲۰۱۷). در این میان، یکی از اصلی‌ترین راهکارهای عملی که در اختیار والدین قرار دارد، استفاده از ابزارها و روش‌های فناوریانه برای کنترل و نظارت بر مصرف دیجیتال فرزندان است که از آن با عنوان «کنترل والدینی»^۴ یاد می‌شود. این ابزارها، که شامل گزینه‌های نرم‌افزاری یا سخت‌افزاری هستند، به والدین امکان

-
1. digital abuse
 2. digital parenting
 3. mediation
 4. parental control

می‌دهند تا دسترسی به محتوای نامناسب را مسدود کرده، زمان استفاده از دستگاه‌ها را مدیریت نموده و بر فعالیت‌های آنلاین فرزندانشان نظارت کنند. اما کاربست این ابزارها، خود منشأ چالش‌های اخلاقی و تربیتی جدیدی است. پرسش‌هایی نظیر اینکه مرز میان حفاظت و نقض حریم خصوصی کجاست؟ آیا نظارت دائمی، مانع از رشد استقلال و مسئولیت‌پذیری در فرزند نمی‌شود؟ و چگونه می‌توان از این ابزارها در چارچوب یک رابطه مبتنی بر اعتماد و نه سوءظن استفاده کرد؟

مسئله محوری پژوهش یک تعارض و تنش بنیادین اخلاقی-تربیتی است، تعارض میان: ضرورت اخلاقی «حفاظت از فرزندان در برابر آسیب‌های فضای دیجیتال و پیامدهای منفی» (کنترل فناوریانه) بر استقلال، حریم خصوصی و رشد شخصیت فرزند و به بیان دیگر چگونه می‌توان از ابزارهای فناوریانه برای والدگری استفاده کرد بدون اینکه به حریم خصوصی فرزند آسیب وارد شود یا استقلال و مسئولیت‌پذیری او تضعیف گردد؟

این تعارض، در چارچوب نظریه‌های فردگرایی لیبرال اغلب حل‌نشده می‌نماید، اما رویکردهای رابطه‌مدار به خودمختاری^۱ و اخلاق مراقبت، امکان سازش میان نظارت والدینی و رشد استقلال فرزند را فراهم می‌آورند. هدف این پژوهش نیز ارائه یک الگوی والدگری دیجیتال اخلاق‌مدار و مؤثر و در ضمن آن تبیین نقش فناوری در والدگری، تحلیل مزایا و معایب ابزارهای کنترل والدین، استخراج اصول اخلاقی حاکم بر نظارت دیجیتال، ارائه راهکارهای عملی و طبقه‌بندی شده فناوریانه، کمک به کاهش تعارض میان کنترل و آزادی فرزند. مدعای محوری این پژوهش این است که اثربخشی ابزارهای فناوریانه در والدگری نه به خود فناوری، بلکه به سبک و رویکرد والدگری وابسته است. به طور خلاصه این پژوهش می‌کوشد نشان دهد که راه‌حل بحران تربیت در عصر دیجیتال، نه حذف فناوری و نه کنترل افراطی، بلکه ادغام اخلاق، فناوری و سبک والدگری مقتدرانه است.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

والدگری در عصر دیجیتال، پدیده‌ای چندوجهی است که درک آن مستلزم بررسی مفاهیم بنیادین تربیتی، چارچوب‌های نظری روان‌شناختی و شواهد پژوهشی روز است. در این بخش، ابتدا به

مفهوم‌شناسی «والدگری» و تحول آن به «والدگری دیجیتال» پرداخته می‌شود. سپس، مفهوم «کنترل» در چارچوب علمی آن تبیین شده و بایسته‌های یک کنترل‌گری مؤثر والدینی تشریح می‌گردد. در ادامه، چارچوب نظری «سبک‌های والدگری» به عنوان مبنایی برای تحلیل رفتار والدین ارائه می‌گردد و در نهایت، پیشینه پژوهش‌های جهانی در این حوزه به تفصیل مرور خواهد شد.

۲-۱. مفهوم‌شناسی والدگری در عصر دیجیتال^۱

«والدگری» اصطلاحی دقیق‌تر و علمی‌تر برای فرزندپروری است که مسئولیت پرورش فرزندان را به والدین واگذار می‌کند. والدین نقش اصلی و بی‌بدیل را در پرورش اخلاقی، عاطفی و اجتماعی فرزندان بر عهده دارند و شخصیت و سلامت روانی آن‌ها به میزان زیادی تحت تأثیر تعامل با والدین قرار دارد. اگرچه تعریف واحدی برای والدگری وجود ندارد، اما یک توافق عمومی درباره نقش‌های متعددی که والدین ایفا می‌کنند، وجود دارد. این نقش‌ها شامل مراقبت جسمی، منبع عاطفی بودن (عشق‌ورزی و رشد خودپنداره مثبت)، مربی بودن، منبع اقتصادی، پشتیبانی و محافظت از آسیب، ارتقاءدهنده سلامت و انتقال‌دهنده آیین‌ها و ارزش‌ها است (رضائی، ۱۴۰۲، به نقل از منابع متعدد). بر این اساس، والدگری را می‌توان سیستمی از بازخوردهای والدین نسبت به فرزندان، شامل مراقبت فیزیکی، حمایت عاطفی، آموزش، هدایت‌گری و محافظت از آسیب تعریف کرد. با فراگیر شدن فناوری، این مفهوم به «والدگری عصر دیجیتال» تحول یافته است. این نسل از فرزندان، برخلاف والدین خود، فضای مجازی را نه یک «امکان»، بلکه یک «ضرورت» برای تأمین نیازهای آموزشی، ارتباطی و تفریحی خود می‌دانند. والدگری دیجیتال یک مفهوم نوین است که می‌توان آن را از دو منظر تعریف کرد:

مدیریت زیست مجازی فرزندان: این معنای متداول‌تر، بر بهره‌گیری والدین از ابزارها و روش‌ها برای آموزش، مدیریت، کنترل و اصلاح مصرف دیجیتال فرزندان تمرکز دارد.

استفاده از فرصت‌های تربیتی فناوری: این معنای جامع‌تر، به بهره‌گیری والدین از قابلیت‌های فناوری‌های نوین و ارتباطات آنلاین برای پرورش فرزندان متناسب با ذائقه و نیازهای نسل جدید اشاره دارد. در این پژوهش، معنای دوم به دلیل جامعیت آن، به عنوان تعریف مختار انتخاب

1. digital parenting

می‌شود. سازمان بهداشت جهانی^۱ نیز والدگری دیجیتال را در همین راستا شامل آموزش مهارت‌های امنیتی، تعامل مؤثر با فرزندان، تنظیم محدودیت‌ها و نظارت مداوم بر فعالیت‌های آنلاین آن‌ها تعریف می‌کند.

یکی از مفاهیم مرتبط با والدگری دیجیتال، مفهوم «میانجیگری والدین» است. فولادی و جانقربانیان (۱۴۰۲) در یک مطالعه مروری، میانجیگری والدین را به مجموعه راهبردهایی تعریف می‌کنند که والدین برای هدایت، نظارت و مدیریت تعامل فرزندان با رسانه‌های دیجیتال به کار می‌گیرند. سبک‌های میانجیگری عمدتاً به دو دسته «فعال» (همراهی، گفتگو و مشارکت در مصرف رسانه) و «محدودکننده» (اعمال قوانین سخت‌گیرانه، محدودیت زمانی و فیلترینگ) تقسیم می‌شوند. سبک میانجیگری فعال، ضمن حفظ استقلال و حریم خصوصی فرزند، زمینه‌ساز رشد سواد رسانه‌ای و خودتنظیمی او می‌شود؛ در حالی که سبک محدودکننده صرف، اغلب به مقاومت، پنهان‌کاری و تضعیف اعتماد در رابطه والد-فرزند منجر می‌گردد. (فولادی و جانقربانیان، ۱۴۰۲)

۲-۲. تبیین علمی «کنترل» و بایسته‌های کنترل‌گری والدینی

کلمه «کنترل» پس از ورود به زبان فارسی، بیشتر دارای بار معنایی منفی بوده و مفاهیمی چون محدودسازی و مهار کردن را تداعی می‌کند. اما در اصطلاح علمی، این واژه به هیچ وجه دارای بار منفی نیست. کنترل عبارت است از فرایند تحت نظر قرار دادن فعالیت‌ها، به منظور حصول اطمینان از این که آن‌ها همان‌گونه که برنامه‌ریزی شده‌اند، انجام می‌پذیرند؛ و نیز اصلاح کردن انحرافات قابل ملاحظه و مهم. در این پژوهش نیز، رویکرد به کنترل، «مراقبتی» است نه «پلیسی». در رویکرد پلیسی، مداخله پس از وقوع تخلف صورت می‌گیرد، اما در رویکرد مراقبتی، والدین نسبت به تمام جنبه‌های پیش، هنگام و پس از مصرف دیجیتال، نظارت و راهبری مستقیم و غیرمستقیم دارند.

تمایز میان رویکرد «مراقبتی»^۲ و «پلیسی»^۳ را می‌توان در چارچوب نظریه «اخلاق مراقبت» نیز تحلیل کرد. در اخلاق مراقبت که متفکرانی چون کارول گیلیگان و نل نادینگز آن را بسط داده‌اند، روابط انسانی بر پایه همدلی، مسئولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی عاطفی و توجه به آسیب‌پذیری دیگری

1. who

2. caring

3. policing

سامان می‌یابد (صرفاً اعمال قدرت و کنترل). افزون بر اخلاق مراقبت، نظریه‌های معاصر «خودمختاری رابطه‌ای» که توسط اندیشمندانی چون کاترین مک‌کنزی (Mackenzie & Stoljar, 2000) و ندرا هوول (Hovell, 2016) بسط یافته است، می‌تواند مبنای فلسفی محکم‌تری برای رویکرد مراقبتی فراهم آورد. بر اساس این دیدگاه، خودمختاری فرد درون شبکه‌ای از روابط متقابل، وابستگی‌ها و مسئولیت‌ها شکل می‌گیرد (نه در خلأ و جدایی از دیگران) و تداوم می‌یابد. از این منظر، نظارت والدین بر فعالیت دیجیتال فرزند، به شرطی که شفاف، هدفمند و همراه با گفتگو باشد، نه تنها نقض خودمختاری فرزند تلقی نمی‌شود، بلکه زمینه‌ساز پرورش خودمختاری مسئولانه و رابطه‌مند او در آینده است. فرزند با تجربه نظارت توأم با احترام و تدریجاً کاهش‌یابنده، می‌آموزد که استقلال او همواره در نسبت با مسئولیت‌هایش در قبال خود و دیگران معنا می‌یابد.

بر این اساس، نظارت والدین هنگامی از مشروعیت اخلاقی برخوردار است که در بستر رابطه‌ای مبتنی بر اعتماد، خیرخواهی و حمایت عاطفی صورت گیرد. در مقابل، نظارتی که ماهیتی پنهانی، تحقیرآمیز یا مبتنی بر سوءظن دائمی داشته باشد، می‌تواند رابطه والد-فرزند را به رابطه‌ای امنیتی و انضباطی تقلیل دهد و احساس ناامنی روانی در فرزند ایجاد کند. بنابراین، تفاوت بنیادین میان «مراقبت» و «کنترل» نه در اصل نظارت، بلکه در غایت، شیوه و کیفیت رابطه انسانی نهفته است.

«نظارت و کنترل والدگرایانه» به عنوان یک مفهوم در روان‌شناسی، به توانایی والدین برای مدیریت و به‌کارگیری استراتژی‌های مؤثر در تربیت فرزندان اطلاق می‌شود. این مفهوم به معنای مدیریت رفتار و ارائه محیطی امن برای رشد سالم است، نه کنترل مطلق. برای تحقق این مهم، سه بایسته اساسی وجود دارد: اثربخشی^۱: والدین باید روش‌ها و راهبردهای مناسبی برای ارزیابی و تنظیم رفتار فرزندان به‌کار ببرند. این شامل تعیین مرزهای شفاف، اعمال سازوکارهای تشویقی مناسب و ارائه الگوهای رفتاری مطلوب است. پذیرش و حمایت^۲: والدین باید توانایی پذیرش و حمایت از فرزندان خود را داشته باشند. این شامل شناخت نیازها، احساسات و افکار فرزندان و نشان دادن احترام و اعتماد به آن‌هاست.

1. effectiveness

2. acceptance and support

انعطاف‌پذیری و سازگاری^۱: والدین باید قادر باشند با تغییرات محیطی و رشد فرزندان خود سازگار شوند. این شامل تطبیق راهبردها با نیازها، توانمندی‌ها و تغییرات سنی فرزندان است.

۲-۳. چارچوب نظری: سبک‌های والدگری

یکی از مؤثرترین چارچوب‌های نظری برای تحلیل رفتار والدین، مدل «سبک‌های والدگری» است که توسط دیانا باومریند^۲ ارائه شد. او دریافت که هر خانواده با توجه به دو بعد اصلی «پاسخ‌دهی» (میزان محبت، حمایت و پاسخ به نیازهای فرزند) و «تقاضا» (میزان کنترل، وضع قوانین و نظارت)، شیوه‌های والدگری ویژه‌ای را انتخاب می‌کند (Baumrind, 1991). ترکیب این دو بعد، چهار سبک اصلی والدگری را شکل می‌دهد که هر یک پیامدهای مشخصی بر رشد و شخصیت فرزندان دارد: والدگری مستبدانه^۳: این سبک با کنترل بالا و محبت کم مشخص می‌شود. والدین مستبد، محدودکننده، متوقع و تنبیه‌کننده هستند و انتظار اطاعت بی‌چون‌وچرا دارند. آن‌ها برای کسب اطمینان از فرمان‌پذیری، از شیوه‌های القای ترس استفاده کرده و نافرمانی را بی‌احترامی تلقی می‌کنند. بارزترین خصیصه این سبک، قدرت‌نمایی والدین است. فرزندان این خانواده‌ها اغلب از حیث اخلاقی رفتارهای نادرست انجام می‌دهند، در موقعیت‌های اجتماعی منزوی، مضطرب و کم‌جرت هستند و یا عصبی و پرخاشگر ظاهر می‌شوند.

والدگری آسان‌گیرانه^۴: این سبک دارای کنترل کم و محبت زیاد است. والدین در این سبک، محدودیت‌های کمی وضع می‌کنند و به فرزندان اجازه می‌دهند خودشان تصمیم بگیرند تا به خلاقیت و خودنظم‌جویی برسند. آن‌ها بیشتر نقش دوست را برای فرزند ایفا می‌کنند. محصول این سبک، اغلب فرزندانانی هستند که در کنترل رفتار خود ضعیف‌اند، اگرچه ممکن است سازگاری

1. flexibility and adaptability

Flexibility: توانایی تغییر رویکرد یا روش بدون تغییر هدف اصلی

Adaptability: توانایی تطبیق با شرایط جدید و تغییر ساختاری در پاسخ به محیط

۲ Diana Baumrind (۱۹۲۷-۲۰۱۸) روانشناس بالینی و تحولی آمریکایی و استاد دانشگاه کالیفرنیا، که با ارائه مدل کلاسیک سبک‌های والدگری در دهه ۱۹۶۰، چارچوب نظری بنیادین برای مطالعه رابطه بین شیوه‌های تربیتی و پیامدهای تحولی کودکان را بنا نهاد.

3. authoritarian

4. permissive

روانی بالایی داشته باشند. آن‌ها قوانین مدنی را برنمی‌تابند و به دلیل درونی نشدن قانون‌پذیری، ممکن است پرخاشگری نشان دهند (Shaffer & Kipp, 2007).

والدگری بی‌اعتنا و مسامحه‌کارانه^۱: این سبک با کنترل کم و محبت کم تعریف می‌شود. والدین بی‌تفاوت، غیرپاسخگو و طردکننده هستند و انگیزه و توانایی کافی برای ایفای نقش والدگری ندارند. آن‌ها تنها به برآوردن نیازهای زیستی اولیه فرزندان اکتفا می‌کنند (و گاهی در آن نیز کوتاهی می‌کنند). این سبک، مخرب‌ترین تأثیر را بر فرزندان دارد و به تربیت فرزندان بی‌مسئولیت، وابسته و پرخاشگر منجر می‌شود که مجموع آسیب‌های دو سبک پیشین را در خود دارند.

والدگری مقتدرانه^۲: این سبک که متعادل‌ترین و مؤثرترین روش است، با کنترل بالا و محبت زیاد مشخص می‌شود. والدین مقتدر، ضمن وضع قوانین واضح و منطقی، ارتباطی صمیمی، حمایت‌گرا و مبتنی بر گفتگوی دوطرفه با فرزندان خود دارند. آن‌ها به رشد استقلال، خودکنترلی و مسئولیت‌پذیری در فرزندان کمک می‌کنند. این سبک به روش تربیتی اسلام نزدیک‌تر است و فرزندان با عزت نفس بالا، خوشتن‌دار، صبور و با سازگاری اجتماعی مطلوب پرورش می‌دهد (Baumrind, 1991). این چارچوب نظری، مبنایی برای تحلیل چالش‌ها و ارزیابی راهکارهای فناوریانه در ادامه این مقاله خواهد بود.

۴-۲. پیشینه پژوهش و شواهد جهانی

پژوهش‌های بین‌المللی، ابعاد مختلف تعامل کودکان و نوجوانان با فضای دیجیتال و لزوم والدگری فعال در این عرصه را روشن ساخته‌اند.

الف. فراگیری دسترسی به اینترنت: تحقیقات سازمان همکاری اقتصادی و توسعه^۳ نشان می‌دهد که داشتن تلفن هوشمند به یک ویژگی رایج در زندگی نوجوانان تبدیل شده و از هر ده نوجوان ۱۵ ساله، نه نفر به آن دسترسی دارند (OECD, 2017).

ب. تأثیر میزان استفاده بر سلامت روان: نظرسنجی برنامه بین‌المللی ارزیابی دانش‌آموز^۴ نشان

1. neglectful/uninvolved

2. authoritative

3. oecd

4. pisa: programme for international student assessment

می‌دهد که کاربران افراطی اینترنت (بیش از ۶ ساعت در روز) رضایت از زندگی کمتری دارند، در حالی که کاربران متوسط (۱-۲ ساعت در روز) بالاترین سطح رضایت از زندگی را گزارش کرده‌اند (OECD, 2017). سازمان بهداشت جهانی نیز یافته‌های مشابهی را تأیید کرده است (WHO, 2016).

ج. قلدری سایبری: فضای دیجیتال خطرات جدیدی مانند قلدری سایبری را به همراه داشته است که با طیف وسیعی از پیامدهای منفی از جمله علائم افسردگی، مصرف مواد و افکار خودکشی مرتبط است (Bottino et al., 2015). پژوهش‌ها نشان می‌دهد که ۷٪ از نوجوانان از طریق تصاویر و حدود ۱۰٪ از طریق پیام، حداقل یک بار مورد آزار سایبری قرار گرفته‌اند (OECD, 2017).

د. کارایی و اثربخشی ابزارهای کنترل والدین: یک مرور نظام‌مند که توسط استویلووا، بولگر و لیوینگستون (۲۰۲۴) بر روی ۴۰ مطالعه منتشر شده بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۱ انجام شد، نشان داد که حداقل ۱۷ مطالعه، اثرات مثبت ابزارهای کنترل والدین را تأیید می‌کنند. این ابزارها در کاهش دسترسی به محتوای نامناسب و جنسی، کاهش قلدری سایبری، مدیریت بهتر زمان و بهبود ارتباط والد-فرزند مؤثر بوده‌اند (Stoilova et al., 2024). برای مثال، پژوهش آلوارز-گارسیا و همکاران (۲۰۱۹) نشان داد که استفاده از کنترل والدین با قربانی شدن کمتر در قلدری سایبری مرتبط بود. همچنین، شاپکا و لا (۲۰۱۳) دریافتند که این ابزارها با سطوح پایین‌تر پرخاشگری سایبری ارتباط دارند و ویزنیوسکی و همکاران (۲۰۱۵) نیز اثربخشی آن‌ها را در کاهش خطرات مرتبط با حریم خصوصی (مانند افشای اطلاعات شخصی) تأیید کردند.

جدول زیر خلاصه‌ای از یافته‌های کلیدی برخی از این مطالعات را نشان می‌دهد:

ردیف	منبع	روش تحقیق	کشور	نتیجه کلیدی (مثبت)
۱	Álvarez-García et al. (2019)	پیمایش روی ۳۳۶۰ نوجوان	اسپانیا	استفاده از کنترل والدین با قربانی شدن کمتر در قلدری سایبری مرتبط بود.
۲	Bate et al. (2012)	پیمایش و مصاحبه	استرالیا	استفاده از کنترل والدین در مدرسه منجر به کاهش قابل توجه دسترسی به پورنوگرافی شد.

ردیف	منبع	روش تحقیق	کشور	نتیجه کلیدی (مثبت)
۳	Benrazavi et al. (2015)	پیمایش روی ۲۹۶ جوان	مالزی	استفاده از کنترل والدین با کاهش بازی آنلاین مشکل ساز مرتبط بود.
۴	Chandrima et al. (2020)	پیمایش روی ۳۵۰ نوجوان	بنگلادش	استفاده از کنترل والدین با کاهش مشاهده محتوای جنسی مرتبط بود.
۵	Ghosh et al. (2020)	مصاحبه با ۱۷ نوجوان	آمریکا	کنترل والدین به بهبود اعتماد و ارتباطات منجر شد.
۶	Przybylski & Nash (2018)	تحلیل ثانویه پیمایش	اتحادیه اروپا	استفاده از فیلترها با کاهش مواجهه با مطالب جنسی مرتبط بود.
۷	Shapka & Law (2013)	پیمایش روی ۵۱۸ نوجوان	کانادا	استفاده از ابزار کنترل والدین با سطوح پایین تر پرخاشگری سایبری مرتبط بود.
۸	Wisniewski et al. (2015)	پیمایش روی ۵۵۸ نوجوان	آمریکا	استفاده از کنترل والدین با کاهش خطرات حریم خصوصی مرتبط بود.

علاوه بر پژوهش‌های بین‌المللی، در سال‌های اخیر تلاش‌های بومی نیز برای طراحی ابزارهای آموزشی متناسب با فرهنگ ایران آغاز شده است. در راستای رفع این خلأ، مطالعه اخیر علاقه‌مند و همکاران (۱۴۰۴) به طراحی و اعتباریابی نخستین «بسته آموزشی والدگری دیجیتال» متناسب با فرهنگ ایرانی پرداخته است. این بسته که برای والدین کودکان و نوجوانان ۰ تا ۱۸ سال طراحی شده، مشتمل بر ۱۲ جلسه ساختاریافته با موضوعاتی همچون سواد دیجیتال، نظارت والدین، مدیریت زمان صفحه‌نمایش، ایمنی آنلاین، و مسائل اخلاقی و قانونی بومی سازی شده است. این بسته که مبتنی بر نظریه زیست‌بوم‌شناختی برونفنبرگر و مفاهیم سواد رسانه‌ای تدوین شده، می‌تواند منبعی ارزشمند برای توانمندسازی والدین ایرانی در هدایت فرزندان به سوی مصرف مسئولانه فناوری باشد.

۳. روش‌شناسی پژوهش

هر پژوهش علمی برای دستیابی به اهداف خود و پاسخ به پرسش‌های تحقیق، نیازمند اتخاذ یک روش‌شناسی^۱ منسجم و شفاف است. روش‌شناسی، نقشه راهی است که محقق را در فرآیند گردآوری، تحلیل و تفسیر داده‌ها هدایت می‌کند و اعتبار^۲ و پایایی^۳ یافته‌های تحقیق را تضمین می‌نماید.

از نظر هدف، این پژوهش در زمره تحقیقات کاربردی^۴ قرار می‌گیرد. تحقیقات کاربردی بر خلاف تحقیقات بنیادی که به دنبال توسعه مرزهای دانش نظری هستند، مستقیماً به حل مسائل عملی و واقعی در یک زمینه خاص می‌پردازند. هدف نهایی این پژوهش، تبیین چالش‌های اخلاقی و تربیتی پیش روی والدین در مدیریت زیست مجازی فرزندان و فراتر از آن، ارائه راهکارهای عملی، اصول راهنما و یک «راهنمای عمل»^۵ برای مواجهه اخلاق‌مدار با این چالش‌ها است (رضائی، ۱۴۰۲). بنابراین، یافته‌های این تحقیق قابلیت استفاده مستقیم توسط والدین، مربیان، مشاوران و سیاست‌گذاران حوزه خانواده و فناوری را داراست. از منظر ماهیت و روش گردآوری داده‌ها، تحقیق حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی^۶ است. این روش دو مرحله کلیدی را در بر می‌گیرد:

مرحله توصیفی: در این بخش، پژوهش به شناسایی، جمع‌آوری و توصیف دقیق و نظام‌مند پدیده‌های مورد مطالعه می‌پردازد. این شامل تعریف مفاهیم کلیدی (مانند والدگری دیجیتال، کنترل والدینی، چالش اخلاقی)، تشریح مبانی نظری (مانند سبک‌های والدگری باومریند)، و شناسایی و فهرست‌بندی راهکارهای فناورانه موجود در لایه‌های مختلف فضای سایبر است. هدف در این مرحله، ارائه یک تصویر جامع و واقع‌بینانه از وضعیت موجود است.

مرحله تحلیلی: در این بخش، پژوهش از توصیف صرف فراتر رفته و به تحلیل عمیق داده‌های گردآوری‌شده می‌پردازد. در این فرآیند، مفاهیم و راهکارها در چارچوب اصول و نظریه‌های اخلاقی و تربیتی مورد بررسی، نقد و ارزیابی قرار گرفته و روابط منطقی میان آن‌ها (مانند ارتباط میان سبک

1. methodology
2. validity
3. reliability
4. applied research
5. practical guide
6. descriptive-analytical

والدگری و نحوه کاربست ابزارهای کنترلی) تحلیل می‌شود. هدف این مرحله، استخراج، تبیین چرایی پدیده‌ها و ارائه یک چارچوب منسجم برای فهم موضوع است.

شیوه اصلی گردآوری داده‌ها در این تحقیق، روش کتابخانه‌ای و اسنادی^۱ بوده است. با توجه به ماهیت چندرشته‌ای موضوع که حوزه‌های علوم تربیتی، روان‌شناسی، فناوری اطلاعات، علوم اسلامی و فلسفه اخلاق را در بر می‌گیرد، منابع مورد استفاده به سه دسته اصلی تقسیم می‌شوند:

متون تخصصی در حوزه فناوری و خانواده: شامل کتب، مقالات علمی-پژوهشی نمایه شده در پایگاه‌های داده معتبر داخلی (مانند SID و Magiran) و بین‌المللی (مانند Scopus, Web of Science, Google Scholar)، و گزارش‌های منتشر شده از سوی سازمان‌های جهانی معتبر (مانند WHO, OECD, UNICEF). با توجه به اینکه خاستگاه فناوری‌های دیجیتال و پژوهش‌های مرتبط با آن عمدتاً در کشورهای غربی بوده، بخش قابل توجهی از این منابع به زبان انگلیسی بوده است.

متون مرتبط با علوم رفتاری و تربیتی: شامل آثار کلاسیک و معاصر در حوزه‌های روان‌شناسی رشد، نظریه‌های فرزندپروری، روان‌شناسی تربیتی، و اقتصاد رفتاری (به‌ویژه نظریه قیم‌مآیی آزادی‌خواهانه^۲).

متون مرتبط با فلسفه اخلاق و اخلاق کاربردی: شامل منابعی که به تبیین نظریه‌های اخلاقی (مانند وظیفه‌گرایی، نتیجه‌گرایی و فضیلت‌محوری)، تحلیل مفهومی چالش‌های اخلاقی، و روش‌های حل تعارضات ارزشی در حوزه فناوری و خانواده می‌پردازند.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش، تحلیل محتوای کیفی^۳ است. در این فرآیند، داده‌های گردآوری شده از منابع مختلف (مقالات، کتب و گزارش‌ها)، به دقت مطالعه شده و مفاهیم، استدلال‌ها، اصول، مزایا، معایب، چالش‌ها و راهکارهای مرتبط با موضوع، شناسایی و کدگذاری^۴ شده‌اند. سپس این کدها بر اساس شباهت‌ها و تفاوت‌های مفهومی، در قالب مقوله‌های

1. library and documentary research

2. libertarian paternalism

3. qualitative content analysis

4. coding

اصلی^۱ طبقه‌بندی و سازمان‌دهی شده‌اند. در نهایت، با برقراری ارتباط منطقی میان این مقوله‌ها و تحلیل آن‌ها در چارچوب مبانی نظری تحقیق، یافته‌های نهایی استنتاج و در ساختاری منسجم ارائه گردیده است. این رویکرد تحلیلی، امکان ارائه یک تصویر جامع، عمیق و چندبعدی از پدیده پیچیده والدگری دیجیتال و چالش‌های اخلاقی و تربیتی آن را فراهم می‌آورد.

۴. یافته‌ها

تحلیل محتوای داده‌های گردآوری شده از منابع تخصصی، اسناد مرتبط و مصاحبه‌های اکتشافی، یافته‌های این پژوهش را در چهار حوزه اصلی متبلور می‌سازد: نخست، اصول اخلاقی بنیادین که باید بر کاربست راهکارهای فناورانه حاکم باشد؛ دوم، تحلیل جامع مزایای بالقوه این ابزارها؛ سوم، بررسی دقیق معایب تربیتی و چالش‌های عملیاتی در پیاده‌سازی آن‌ها؛ و چهارم، ارائه یک طبقه‌بندی جامع از راهکارهای فناورانه کنترل والدین بر اساس لایه‌های مختلف فضای سایبر. این یافته‌ها در مجموع، یک چارچوب نظری و عملی برای والدگری اخلاق‌مدار و مؤثر در عصر دیجیتال فراهم می‌آورند.

۱-۴. اصول اخلاقی حاکم بر کاربست راهکارهای فناورانه

کاربست ابزارهای فناورانه کنترل والدین، زمانی مؤثر و از نظر اخلاقی قابل دفاع خواهد بود که از یک ابزار صرفاً فنی به یک راهبرد تربیتی تبدیل شود. این امر مستلزم پایبندی والدین به مجموعه‌ای از اصول بنیادین است که ماهیت رابطه والد-فرزند را از یک رابطه مبتنی بر سوءظن و کنترل یک‌طرفه به رابطه‌ای مبتنی بر مراقبت، اعتماد متقابل و همکاری ارتقا می‌دهد. این اصول که روح حاکم بر رویکرد «مراقبتی» به جای «پلیسی» را تشکیل می‌دهند، عبارتند از:

آگاهی‌بخشی به فرزندان: والدین موظفند از طریق گفتگوی شفاف، چپستی و چرایی استفاده از این ابزارها را برای فرزندان تبیین کنند. باید به روشنی توضیح داده شود که هدف از این کار، حفاظت از آن‌ها در برابر آسیب‌های مشخص و واقعی فضای مجازی (مانند کلاهبرداری، هک، محتوای نامناسب و آزار سایبری) است، نه بی‌اعتمادی یا تجسس در زندگی شخصی آن‌ها. این شفافیت از ایجاد احساس خودتحقیری در فرزند جلوگیری کرده، به او احساس ارزشمندی می‌دهد و بستر

همکاری را فراهم می‌آورد.

تناسب کنترل با سطح ادراک فرزند: میزان محدودیت و شدت نظارت باید کاملاً متناسب با سن، رشد شناختی و عاطفی، و میزان مسئولیت‌پذیری فرزند تنظیم شود. برای یک کودک خردسال، کنترل‌ها می‌توانند مستقیم‌تر و محدودکننده‌تر باشند، اما با ورود فرزند به دوره نوجوانی و اثبات توانایی او در خودکنترلی، این نظارت باید به تدریج کاهش یافته، غیرمستقیم‌تر شده و به سمت توانمندسازی و تقویت خودکنترلی سوق یابد. این اصل، به رشد استقلال، هویت اخلاقی و حریم خصوصی فرزند احترام می‌گذارد.

آشکارگی نظارت: استفاده از این ابزارها باید کاملاً با اطلاع فرزند صورت گیرد. رویکرد والدین باید «مراقبتی»^۱ (دست‌گیری و حمایت) باشد، نه «پلیسی»^۲ (مج‌گیری و تنبیه). نظارت پنهانی، پیام بی‌صدافتی و ناامنی را به فرزند منتقل می‌کند و اعتماد را که شالوده اصلی یک رابطه سالم است، تخریب می‌نماید. اطلاع‌رسانی به فرزند، این پیام را منتقل می‌کند که خانواده به صورت مشترک برای ایجاد یک زیست مجازی امن تلاش می‌کند.

اجازه تجربه‌گری و زیستن: محیط صدمه‌زدایی و کنترل‌شده، مانع از شکل‌گیری هویت مستقل، خلاقیت اخلاقی و مهارت حل مسئله در فرزند می‌شود. والدین باید به فرزندان اجازه تجربه‌گری در حد معقول را بدهند. باید به آنان اجازه اشتباه کردن و درس گرفتن از آن، زیر چتر حمایتی و مراقبتی والدین داده شود. آموزشی که از تجربه حاصل می‌شود، بسیار عمیق‌تر و ماندگارتر از توصیه‌های صرف است و انعطاف‌پذیری و تاب‌آوری دیجیتال^۳ را در فرزند تقویت می‌کند.

کاربست ابزار فناوریانه به‌روز: با توجه به سرعت بالای تحولات فناوری، والدین باید دانش خود را نسبت به فرصت‌ها و تهدیدهای نوظهور و همچنین ابزارهای جدید کنترل والدین، همواره به‌روز نگه دارند. استفاده از ابزارهای قدیمی یا عدم آگاهی از روش‌های جدید دور زدن کنترل‌ها، اثربخشی این راهکارها را کاهش می‌دهد. به تعبیری، «والدین آنالوگ نمی‌توانند راهنمایان خوبی برای فرزندان

1. Caring

2. Policing

3. Digital Resilience

دیجیتال باشند».

تاسب کنترل‌گری با ویژگی‌های فردی فرزند و تمرکز بر پرورش خودکنترلی: نحوه کنترل‌گری باید با ویژگی‌های شخصیتی منحصربه‌فرد هر فرزند (مانند میزان کنجکاوی، مسئولیت‌پذیری یا آسیب‌پذیری) انطباق داشته باشد. هدف نهایی نباید صرفاً کنترل بیرونی باشد، بلکه باید به پرورش مهارت‌های درونی مانند خودکنترلی^۱ و خودنظم‌جویی^۲ در فرزندان کمک کند تا آن‌ها به تدریج توانایی مدیریت رفتار خود را در غیاب نظارت مستقیم به دست آورند.

۲-۴. مزایا، معایب و چالش‌های بهره‌گیری از ابزارهای فناورانه

همانند هر فناوری دیگری، ابزارهای کنترل والدین نیز ماهیتی دوگانه دارند. کاربست صحیح و اخلاق‌مدار آن‌ها می‌تواند مزایای قابل توجهی به همراه داشته باشد، در حالی که استفاده نادرست، چالش‌های تربیتی و عملیاتی جدیدی را ایجاد می‌کند.

۱-۴-۲. مزایای راهکارهای فناورانه

استفاده هوشمندانه و اصولی از ابزارهای کنترل والدین، مزایای گسترده‌ای برای خانواده به همراه دارد. یکی از مهم‌ترین دستاوردها، کاهش درگیری میان والدین و فرزندان است. این ابزارها با خودکارسازی قوانینی مانند محدودیت زمانی، نیاز به تذکرات مکرر و مواجهه‌های مستقیم را از بین برده و از تنش و فرسایش رابطه جلوگیری می‌کنند.

از نظر امنیت و آرامش خاطر، این فناوری‌ها امکان محافظت از کودکان در برابر محتوای نامناسب، تهدیدات امنیتی، خطرات مالی و ارتباط با افراد ناشناس را فراهم می‌آورند. والدین شاغل نیز می‌توانند از طریق نظارت از راه دور و پیگیری لحظه‌ای فعالیت‌ها، اضطراب خود را کاهش دهند و حتی در غیاب فیزیکی، همراهی مجازی با فرزندان داشته باشند.

علاوه بر این، ابزارهای کنترل والدین با ارائه گزارش‌های دقیق، امکان برنامه‌ریزی مبتنی بر داده را میسر می‌کنند. والدین می‌توانند الگوی مصرف دیجیتال فرزند خود را بشناسند و تصمیم‌های آگاهانه‌تری اتخاذ کنند. این گزارش‌ها همچنین نقطه شروعی برای گفتگوهای سازنده درباره امنیت آنلاین، سواد رسانه‌ای و ارزش‌های خانوادگی محسوب می‌شوند و به والدین نقش راهنما در دنیای دیجیتال می‌دهند.

1. Self-Control

2. Self-Regulation

از دیگر مزایا می‌توان به ایجاد تعادل بین زندگی آنلاین و آفلاین، صرفه‌جویی در زمان و هزینه برای والدین پرمشغله، انعطاف‌پذیری در تنظیم ابزارها متناسب با سن و شخصیت فرزند، کارایی و دقت بالا در اجرای قوانین، افزایش شفافیت و عدالت در توزیع فرصت‌ها میان فرزندان، پشتیبانی از پیشرفت تحصیلی، و قابلیت اطلاع‌رسانی فوری در شرایط اضطراری اشاره کرد.

۲-۴-۲. معایب تربیتی و چالش‌های عملیاتی

کاربست نادرست یا افراطی این ابزارها می‌تواند پیامدهای منفی و چالش‌های عملیاتی متعددی به دنبال داشته باشد. در اینجا میان معایب تربیتی ذاتی و چالش‌های مربوط به پیاده‌سازی تمایز قائل می‌شویم:

الف) معایب و پیامدهای تربیتی منفی

اگرچه این ابزارها مزایایی دارند، اما استفاده نادرست یا افراطی از آنها می‌تواند پیامدهای تربیتی منفی قابل توجهی به همراه داشته باشد. یکی از مهم‌ترین چالش‌ها، نقض حریم خصوصی و استقلال فرزند است. نظارت مداوم و افراطی، حس بی‌اعتمادی القا کرده و به نیاز طبیعی نوجوانان برای شکل‌گیری هویت فردی آسیب می‌زند. از منظر فلسفه اخلاق و حقوق کودک، تعارض میان «حق حفاظت» و «حق استقلال» در دوران نزدیک به نوجوانی به اوج می‌رسد، جایی که نظارت بیش از حد می‌تواند مانع رشد خودمختاری اخلاقی شود.

در واکنش به کنترل شدید و مستبدانه، ممکن است فرزندان به سمت رفتارهای مخفیانه مانند استفاده از حساب‌های کاربری دوم یا شبکه‌های خصوصی مجازی (VPN) روی آورند. همچنین، مواجهه کاملاً فیلترشده با اینترنت، اعتماد کاذب به فناوری ایجاد می‌کند؛ فرزند ممکن است تصور کند کل فضای مجازی امن است و برای مواجهه با مخاطرات واقعی در آینده آماده نشود.

از سوی دیگر، اتکای صرف به ابزارهای فناوریانه می‌تواند جایگزین گفتگوی مستقیم، همدلی و ارتباط عاطفی میان والدین و فرزندان شود موضوعی که از ابتدای تولد فرزند دامن‌گیر برخی خانواده‌ها شده است که از آن به فرهنگ دایه‌گری دیجیتال و استفاده از رسانه به عنوان «پستاک دیجیتال» نام برده می‌شود (نصیری و بختیاری، ۱۴۰۳). همچنین کاهش ارتباط چهره‌به‌چهره، همراه با احساس تحت نظارت بودن دائمی، به کاهش اعتماد به نفس و خودباوری فرزند می‌انجامد. وابستگی به تصمیمات بیرونی والدین، مانع درونی‌سازی ارزش‌ها و شکل‌گیری خودکنترلی می‌شود و در نتیجه، نقص جدی در تربیت مستقل ایجاد می‌کند.

علاوه بر این، چارچوب‌های سخت و محیط بیش از حد کنترل‌شده، کنجکاوی سالم و فرصت آزمون و خطا را محدود کرده و مانع شکوفایی خلاقیت می‌شود. استفاده نادرست یا سخت‌گیرانه از این ابزارها همچنین می‌تواند به درگیری و تنش در خانواده دامن بزند (Hean Foo, 2013)، به‌ویژه زمانی که والدین خود سطح بالایی از استرس را تجربه می‌کنند. در نهایت، کنترل شدید ممکن است فرزندان را به سمت رفتارهای نابهنجار در روابط اجتماعی سوق دهد تا از نظارت بگریزند.

ب) چالش‌های عملیاتی در پیاده‌سازی

پیاده‌سازی مؤثر این ابزارها با چالش‌های عملی متعددی روبروست. مهم‌ترین مانع، دانش و آگاهی محدود والدین از فناوری‌های روز و پیچیدگی‌های فنی ابزارهاست (Öztürk, 2023). حتی والدین آگاه نیز ممکن است در مدیریت همزمان چندین ابزار، سکو و تنظیمات مختلف دچار سردرگمی شوند. افزون بر این، راه‌اندازی، تنظیم، بررسی گزارش‌ها و به‌روزرسانی مداوم این ابزارها نیازمند صرف زمان و مسئولیت اضافی از سوی والدین است که برای بسیاری از خانواده‌ها دشوار به نظر می‌رسد.

از سوی دیگر، مقاومت فرزندان به ویژه در سنین نوجوانی چالش بزرگی محسوب می‌شود. نوجوانان ممکن است نصب یا استفاده از ابزارهای کنترلی را نشانه بی‌اعتمادی تلقی کرده و با آن مخالفت کنند. همچنین فرزندان باهوش اغلب راه‌هایی برای غیرفعال کردن، حذف یا دور زدن این ابزارها پیدا می‌کنند که اثربخشی آنها را زیر سؤال می‌برد. واقعیت آن است که هیچ ابزاری نمی‌تواند تمام ابعاد مصرف دیجیتال (مانند آنچه در دستگاه دوستان اتفاق می‌افتد) را پوشش دهد.

چالش دیگر، نیاز به هماهنگی میان والدین است. عدم توافق بر سر شیوه، اصول و میزان کنترل، پیام‌های متناقضی به فرزند ارسال کرده و اثربخشی کل راهبرد را از بین می‌برد. تنظیم نادرست ابزارها نیز می‌تواند به کنترلی نامتعادل منجر شود: یا فرزندان بیش از حد از دسترسی به دستگاه‌ها محروم می‌شوند یا محدودیت‌ها آنقدر سست هستند که بی‌اثر می‌مانند.

در نهایت، محدودیت‌های قانونی یا فنی مانند ناسازگاری با برخی سیستم‌عامل‌ها و قوانین محلی، و همچنین نیاز برخی ابزارها به اتصال دائمی به اینترنت، می‌تواند عملکرد صحیح آنها را مختل کند. در شرایط عدم دسترسی پایدار به شبکه، اثربخشی این راهکارها به شدت کاهش می‌یابد.

۳-۴. طبقه‌بندی راهکارهای فناورانه کنترل والدین

راهکارهای فناورانه کنترل را نمی‌توان صرفاً به چند نرم‌افزار محدودکننده یا فیلترکننده تقلیل داد. زیست‌بوم دیجیتال معاصر، ساختاری چندلایه و پیچیده دارد و فرزندان امروز به‌طور هم‌زمان در

لایه‌های مختلفی از این زیست‌بوم حضور دارند: از سخت‌افزار و سیستم‌عامل گرفته تا شبکه‌های اجتماعی، بازی‌های آنلاین، موتورهای جستجو، سکوها و ویدئویی و اکنون سامانه‌های مبتنی بر هوش مصنوعی. از این رو، والدگری دیجیتال مؤثر نیازمند یک «معماری دفاعی چندلایه» است؛ معماری‌ای که در آن هر لایه بخشی از حفاظت، هدایت و توانمندسازی فرزند را بر عهده دارد. راهکارهای فناوریانه را می‌توان بر اساس معیارهای مختلفی طبقه‌بندی کرد. برای مثال، از منظر کارکرد، این ابزارها در دسته‌هایی چون پالایش محتوا^۱، کنترل‌های کاربردی^۲، مدیریت استفاده^۳ و نظارت^۴ قرار می‌گیرند. اما در این پژوهش، به منظور ارائه یک رویکرد دفاعی جامع و عمیق، طبقه‌بندی بر اساس لایه‌های مختلف فضای سایبر که این ابزارها در آن اعمال می‌شوند، ارائه می‌گردد. این رویکرد دفاعی چندلایه، حفاظت عمیق‌تر و جامع‌تری را برای والدین فراهم می‌آورد:

۱-۴-۳. لایه ابزار یا دستگاه^۵

نخستین سطح کنترل والدینی، خود «ابزار» است؛ یعنی دستگاهی که فرزند از طریق آن وارد فضای دیجیتال می‌شود. مدیریت این لایه اهمیت بنیادینی دارد، زیرا بسیاری از آسیب‌ها پیش از آنکه به سطح محتوا یا شبکه برسند، در همین سطح قابل پیشگیری‌اند. در این لایه، کنترل بر خود سخت‌افزار متمرکز است:

تبلت‌ها و گوشی‌های ویژه کودک: برخی شرکت‌ها دستگاه‌هایی طراحی کرده‌اند که به‌طور پیش‌فرض دارای محیط امن کودک هستند. این دستگاه‌ها معمولاً دارای ویژگی‌های زیرند:

- محدودسازی نصب برنامه‌ها
- فیلتر محتوای نامناسب
- محدودیت زمانی استفاده
- محیط کاربری ساده و کودکانه
- عدم دسترسی به تنظیمات حساس دستگاه

1. Content Filtering
2. Application Controls
3. Usage Management
4. Monitoring
5. Device Layer

مزیت اصلی این ابزارها آن است که «امنیت پیش فرض» ایجاد می‌کنند؛ یعنی کودک از ابتدا در محیطی کنترل شده وارد فضای دیجیتال می‌شود. اما از منظر تربیتی، استفاده طولانی مدت از محیط‌های بیش از حد ایزوله ممکن است توانایی مواجهه مستقل کودک با فضای واقعی اینترنت را کاهش دهد.

استفاده اشتراکی از دستگاه‌ها: یکی از مؤثرترین و در عین حال کم هزینه ترین روش‌های تربیتی، استفاده اشتراکی از ابزارهای دیجیتال است. در این الگو، کودک مالکیت انحصاری بر دستگاه ندارد (استفاده از لپ‌تاپ یا تبلت خانواده)؛ استفاده از ابزار در فضای عمومی خانه (مانند اتاق نشیمن) صورت می‌گیرد؛ و نظارت والدین طبیعی و غیر پلیسی است. این روش چند مزیت مهم دارد:

- کاهش مصرف افراطی
- کاهش پنهان کاری فرزند
- تقویت گفتگوی خانوادگی
- کاهش وابستگی روانی به گوشی شخصی

پژوهش‌ها نشان می‌دهد داشتن گوشی شخصی در سنین پایین، احتمال اعتیاد دیجیتال و مواجهه پنهانی با محتوای نامناسب را افزایش می‌دهد.

۲-۴-۳. لایه اتصال به شبکه^۱

در این سطح، کنترل نه بر دستگاه، بلکه بر مسیر اتصال به اینترنت اعمال می‌شود. مزیت مهم این لایه آن است که حتی اگر کودک نرم‌افزارهای کنترلی را حذف کند، بخش مهمی از محدودیت‌ها همچنان باقی می‌ماند.

سیم‌کارت ویژه کودک و نوجوان: اپراتورهایی مانند همراه اول (سیم‌کارت انارستان) و ایرانسل (سرویس سیمبا)، سیم‌کارت‌هایی با اینترنت پاک و لیست سفید^۲ از وب‌سایت‌های مجاز ارائه می‌دهند.

مرورگرهای امن: مرورگر «بومینو» (همراه اول) با موتور جستجوی «ذره‌بین»، محتوای متناسب با رده‌های سنی مختلف (مانند نوبوم، دهبوم، صدبوم و هزاربوم) را فیلتر می‌کند و دسترسی به اینترنت

1. Network Connection Layer

2. Whitelist

سالم- و عاری و ایمن از خشونت - را فراهم می‌سازد.

تنظیمات مودم: والدین می‌توانند در تنظیمات مودم خانگی، دسترسی به وبسایت‌های مشخصی را مجاز (لیست سفید) یا مسدود (لیست سیاه)^۱ کرده و یا ساعات دسترسی به اینترنت و سقف حجم مصرفی را برای دستگاه‌های مشخصی محدود کنند. یکی از مهم‌ترین بحران‌های والدگری دیجیتال در ایران، عادی‌سازی استفاده از فیلتر شکن‌هاست که کودک را در معرض محتوای کنترل‌نشده قرار داده و امکان سوءاستفاده سایبری را افزایش می‌دهند. از منظر تربیتی، عادی‌سازی دور زدن محدودیت‌ها می‌تواند به تضعیف قانون‌پذیری منجر شود.

۳-۴-۳. لایه سیستم عامل^۲

سیستم‌های عامل کامپیوتر و موبایل، ابزارهای داخلی قدرتمندی برای کنترل والدین ارائه می‌دهند:

قابلیت Family Safety ویندوز: ابزار داخلی و قدرتمند ویندوز برای مدیریت زمان استفاده از دستگاه، فیلتر کردن محتوای وب، مسدود کردن برنامه‌ها و بازی‌ها و مشاهده گزارش فعالیت فرزندان.

حالت کودک^۳: برخی گوشی‌های هوشمند (مانند سامسونگ)، دارای حالتی هستند که با فعال‌سازی آن، دسترسی فرزند به یک محیط امن و کنترل‌شده با برنامه‌های از پیش تعیین‌شده محدود می‌شود.

راه‌اندازها^۴: نصب لانچرهای مخصوص کودکان (مانند Kids Place) بر روی گوشی یا تبلت، محیط کاربری دستگاه را به یک فضای کودکانه، ایمن و کاملاً قابل مدیریت تبدیل می‌کند که برای سنین پایین‌تر بسیار مناسب است.

۳-۴-۴. لایه برنامه‌های کاربردی^۵

این لایه شامل طیف گسترده‌ای از نرم‌افزارها و تنظیمات خاص است:

1. Blacklist
2. Operating System Layer
3. Kids Mode
4. Launchers
5. Application Layer

برنامه‌های کنترل والدینی:

داخلی: نرم‌افزارهایی مانند «SFP»، «پادویش خانواده»، «بیاسا»، «سانیار»، «دنیای درسا» و «شقایق» امکانات جامعی برای موقعیت‌یابی، مدیریت تماس‌ها و پیامک‌ها، و محدودسازی برنامه‌ها ارائه می‌دهند.

خارجی: برنامه‌هایی مانند Net Nanny (پولی)، Qustodio (نسخه رایگان و پولی) و Kid360 (رایگان) از بهترین ابزارهای جهانی با قابلیت‌های پیشرفته فیلترینگ محتوا و نظارت بر شبکه‌های اجتماعی هستند.

آنتی‌ویروس‌ها: شرکت‌هایی مانند ESET، Kaspersky، Norton و ESET نیز نسخه‌هایی با قابلیت‌های جامع کنترل والدین ارائه می‌دهند.

نرم‌افزارهای خودارزیابی: ابزارهایی مانند «Quality Time» به فرزند (و والدین) کمک می‌کنند تا میزان استفاده خود از دستگاه و برنامه‌های مختلف را به صورت عینی مشاهده کنند. این آگاهی بخشی، گامی کلیدی در گذار از کنترل بیرونی^۱ توسط والدین به خودکنترلی درونی^۲ توسط فرزند است. وقتی فرزند الگوی مصرف خود را به صورت عینی و مبتنی بر داده مشاهده می‌کند، زمینه برای گفتگوهای سازنده و تصمیم‌گیری‌های مشترک برای مدیریت بهتر زمان فراهم می‌شود و او به تدریج مسئولیت رفتار دیجیتال خود را بر عهده می‌گیرد. بدین ترتیب، این ابزارها از یک عامل صرفاً محدودکننده به یک «ابزار آموزشی» برای توانمندسازی درونی فرزند تبدیل می‌شوند.

جستجوی ایمن^۳: فعال‌سازی این قابلیت در موتورهای جستجو (مانند گوگل) و استفاده از موتورهای جستجوی ایرانی امن (مانند «شادین») محتوای نامناسب را از نتایج جستجو حذف می‌کند.

افزونه‌های حذف تبلیغات: نصب افزونه‌هایی مانند AdBlock در مرورگرها یا استفاده از نرم‌افزارهایی مانند «ایمینو» می‌تواند از نمایش تبلیغات نامناسب و مخرب که یکی از اصلی‌ترین راه‌های مواجهه اتفاقی با محتوای غیراخلاقی است، جلوگیری کند.

-
1. External Control
 2. Internal Self-Control
 3. Safe Search

سایت‌های راهنما: وب‌سایت‌هایی مانند «کدومو»^۱، «چی خوبه»^۲ و «دیجیتون»^۳ به ارزیابی و رده‌بندی سنی فیلم‌ها، انیمیشن‌ها و بازی‌ها می‌پردازند و راهنمای خوبی برای انتخاب محتوای مناسب برای والدین هستند.

تنظیمات ویژه برنامه‌ها:

گوگل پلی استور^۴: امکان تنظیم کنترل‌های والدین برای محدود کردن دانلود برنامه‌ها بر اساس رده‌بندی سنی.

یوتیوب^۵: فعال کردن حالت محدود^۶ برای فیلتر کردن محتوای بزرگسال. استفاده از «آپارات کودک» به عنوان جایگزین داخلی امن توصیه می‌شود.

کافه بازار^۷: دارای قابلیت «بازار کودک» برای محدودسازی دسترسی به برنامه‌های مناسب سن کودکان است.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش، در صدد تحلیل و حل یک دیالکتیک بنیادین در والدگری دیجیتال معاصر برآمدایم: چالش و تنش ساختاری میان الزام اخلاقی - حمایتی در قبال فرزندان در برابر آسیب‌های معتنا به و فزاینده فضای سایبری از یک سو، و ضرورت هنجاری احترام به خودآیینی فردی، حریم خصوصی اطلاعاتی و همچنین پرورش خودتنظیمی رفتاری در کودکان و نوجوانان از سوی دیگر. بنا به یافته‌های این تحقیق، فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی ماهیتی دوگانه و پارادوکسیکال دارند؛ این فناوری‌ها نه تنها عامل ایجادکننده چالش‌های نوظهور و تهدیدات ساختاری برای نهاد خانواده و الگوهای سنتی تربیت بوده و هستند، بلکه همزمان اهرم‌ها و ابزارهای فناوریانه و راهکارهای کارآمدی نیز برای مدیریت ریسک و کاهش آسیب و صدمه در این حوزه فراهم آورده‌اند. با این همه،

1. <https://kodumo.com>

2. <https://chikhoobe.com>

3. <https://digitoon.ir>

4. Google Play Store

5. YouTube

6. Restricted Mode

7. <https://cafebazaar.ir>

اثر بخشی عملیاتی این راهکارها نه در ذات تکنولوژیک یا قابلیت های فنی آنها، بلکه در رویکرد تربیتی، سبک والدگری حاکم و چارچوب ارزشی-رفتاری مد نظر نهفته است. به عبارت دیگر، متغیر تعیین کننده موفقیت، نحوه ادغام فناوری در فرآیند تربیتی و تعادل میان نظارت و اعتمادسازی است؛ نه صرفاً پیچیدگی الگوریتمی یا قدرت فیلترینگ ابزارها.

۵.۱. بحث و تحلیل یافته ها

تعارض میان «حق حفاظت» و «حق استقلال» در نظریه های لیبرال فردگرا اغلب به یک دوگانگی حل نشدنی می انجامد. اما نظریه خودمختاری رابطه ای (Mackenzie, 2008) این دوگانه را از طریق تأکید بر این نکته از میان بر می دارد که خودمختاری اصیل^۱ فارغ از روابط نیست، بلکه درون روابط حمایت گر و شفاف والد-فرزندی و میان والدین شکل می گیرد. بنابراین، استفاده از ابزارهای کنترل والدین در چارچوب رابطه ای مبتنی بر اعتماد و آگاهی بخشی، می تواند به عنوان «اقدامی توانمندساز» تلقی شود که به تدریج فرزند را برای مدیریت مستقل اما مسئولانه زیست بوم دیجیتال آماده می کند. این دیدگاه با یافته های تجربی پژوهش هایی که نشان داده اند نظارت آشکار و متناسب با سن با بهبود خودتنظیمی در نوجوانان همراه است (Ghosh et al., 2020) همخوانی کامل دارد.

تحلیل یافته ها در چارچوب نظری سبک های والدگری (Baumrind, 1991) نشان می دهد که ابزارهای کنترل والدین^۲، به خودی خود خنثی هستند و می توانند در خدمت هر یک از سبک های والدگری قرار گیرند. یک والد مستبد^۳ ممکن است از این ابزارها برای نظارت پنهانی، اعمال محدودیت های شدید و کنترل حداکثری بدون گفتگو استفاده کند که این امر، همانطور که در بخش چالش ها اشاره شد، به تخریب اعتماد، نقض حریم خصوصی و تقویت رفتارهای مخفیانه در فرزند منجر می شود. یک والد آسان گیر^۴ یا بی اعتنا^۵ ممکن است به کلی از این ابزارها غفلت ورزد و فرزند را در برابر مخاطرات، بی دفاع رها کند. در مقابل، یک والد مقتدر^۶، این ابزارها را نه به مثابه ابزار

- 1 authentic autonomy
2. parental control tools
3. authoritarian
4. permissive
5. neglectful
6. authoritative

پلیسی برای «مچ‌گیری»، بلکه به عنوان یک ابزار مراقبتی برای «دست‌گیری» و تسهیل گفتگو به کار می‌گیرد. در این سبک، استفاده از فناوری با پایبندی به اصول اخلاقی همچون آگاهی‌بخشی، آشکارگی نظارت و تناسب کنترل با سطح رشد فرزند همراه است و هدف نهایی، نه کنترل دائمی، بلکه توانمندسازی فرزند برای دستیابی به خودکنترلی و شهروندی مسئولانه در فضای دیجیتال است. مهم‌ترین دستاورد این پژوهش، گذار از پرسش «چه ابزاری؟» به پرسش «چگونه؟» است.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که هدف نهایی والدگری دیجیتال نباید صرفاً «ایمن‌سازی مصرف رسانه‌ای» باشد، بلکه باید به تربیت «شهروند دیجیتال مسئول» منتهی گردد. شهروندی دیجیتال مفهومی فراتر از مهارت فنی استفاده از ابزارهاست و شامل مجموعه‌ای از فضایل، مهارت‌ها و مسئولیت‌های اخلاقی در فضای مجازی می‌شود؛ از جمله احترام به حریم خصوصی دیگران، صداقت در بازنمایی هویت، مسئولیت‌پذیری در انتشار محتوا، توانایی تشخیص اخبار جعلی، رعایت اخلاق گفتگو در شبکه‌های اجتماعی و مدیریت ردپای دیجیتال. در واقع، مسئله اصلی آن نیست که فرزند صرفاً چگونه از فناوری استفاده کند، بلکه مهم آن است که «چه نوع انسانی» در زیست‌بوم دیجیتال شود. از این منظر، والدگری دیجیتال امتداد پروژه کلان تربیت اخلاقی انسان در جهان معاصر است.

یافته‌ها نشان داد که مجموعه‌ای غنی از راهکارهای فناوریانه در چهار لایه (دستگاه، شبکه، سیستم عامل و برنامه) در دسترس والدین قرار دارد. اما چالش اصلی، انتخاب ابزار مناسب نیست، بلکه چگونگی ادغام این ابزارها در یک راهبرد تربیتی جامع و اخلاق‌مدار است. این پژوهش نشان داد که راهکارها در سه سطح قابل طبقه‌بندی هستند:

راهکارهای فناوریانه: این ابزارها، به عنوان خط مقدم دفاع، عمدتاً کارکرد پیشگیرانه دارند و می‌توانند بسیاری از چالش‌های اخلاقی را پیش از وقوع، «دفع» کنند. این ابزارها با کاهش مواجهات مستقیم و تنش‌ها میان والد و فرزند، به حفظ آرامش در خانواده کمک شایانی می‌کنند.

راهکارهای تربیتی و روانشناختی: این دسته از راهکارها، از جمله اتخاذ سبک والدگری مقتدرانه، معماری انتخاب از طریق «قیم‌مآبی آزادی خواهانه»^۱ (تیلر و سانستاین، ۱۳۹۷) و تقویت

1. libertarian paternalism

خودکارآمدی واقعی در فرزند، به «رفع» ریشه‌ای چالش‌ها کمک می‌کنند. این راهبردها با تمرکز بر بهبود کیفیت روابط و توانمندسازی درونی فرزند، نیاز به کنترل بیرونی را به مرور زمان کاهش می‌دهند.

راهکارهای اخلاقی: این راهکارها زمانی به کار می‌آیند که چالش‌ها قابل دفع یا رفع نبوده و والدین به عنوان فاعل اخلاقی، ناگزیر از انتخاب میان دوراها و تعارضات اخلاقی هستند (مانند تعارض میان حق حریم خصوصی فرزند و وظیفه نظارتی والد). در چنین موقعیت‌هایی، رویکرد «بافت‌گرایی»^۱ که بر تحلیل دقیق شرایط، مقایسه اصول متعارض و موازنه متفکرانه تأکید دارد، کارآمدترین روش تشخیص داده شد.

فرض کنید مادری متوجه می‌شود دختر ۱۴ ساله‌اش ساعت‌ها در پیام‌رسان با فردی ناشناس گفتگو می‌کند. دختر اصرار دارد که این دوست صمیمی آنلاین اوست و درخواست حریم خصوصی دارد. مادر از سوی دیگر نگران خطر «قربانی شدن آنلاین»^۲ است. در اینجا دو اصل اخلاقی در تعارض آشکار قرار می‌گیرند: اصل حفاظت (وظیفه والدین برای جلوگیری از آسیب) در برابر اصل احترام به حریم خصوصی و استقلال نوجوان.

یک رویکرد قاعده‌محور خشک (مثلاً «همیشه حفظ حریم خصوصی مطلق») یا «همیشه اعمال نظارت کامل» نمی‌تواند پاسخ درست بدهد. اما بافت‌گرایی اخلاقی، مادر را به بررسی شش عامل زمینه‌ای فرامی‌خواند:

سن و سطح بلوغ دختر: آیا او سابقه رفتار مسئولانه در فضای مجازی داشته است؟
شفافیت رابطه: آیا دختر از ابتدا در مورد این ارتباط صحبت کرده یا آن را پنهان می‌کرده است؟
ماهیت خطر: آیا شواهدی از رفتار فریبکارانه یا سوءاستفاده‌گرانه در آن گفتگوها دیده می‌شود؟
گزینه‌های میانی: آیا می‌توان به جای بازرسی کامل، یک نظارت مشارکتی (مثل نگاه کردن به مکالمات در کنار هم) را پیشنهاد داد؟

سابقه اعتماد: آیا تاکنون والدین با اعتمادسازی، بستر گفتگو را فراهم کرده‌اند؟
پیامد بلندمدت: کدام تصمیم، استقلال مسئولانه‌تر و خودتنظیمی بیشتری را در آینده برای دختر به

1. contextualism
2. online grooming

همراه خواهد داشت؟

با این تحلیل، بافت‌گرایی حکم می‌کند که اگر دختر سابقه خوبی دارد و خطر فوری مشاهده نمی‌شود، مادر ابتدا مسیر گفتگو و نظارت توافقی را در پیش گیرد؛ اما اگر نشانه‌هایی از پنهان‌کاری و اصرار طرف مقابل بر مخفی‌نگه‌داشتن مکالمات وجود داشته باشد، اصل «تقدم مسئولیت بر حق» فعال شده و نظارت دقیق‌تر موجه می‌گردد. به این ترتیب بافت‌گرایی والدین را از افتادن در دام «دستورالعمل‌های کلی» نجات می‌دهد و متناسب با شرایط منحصر به فرد هر خانواده، با ارائه قواعد رجحان‌ساز، می‌تواند والدین را در تصمیم‌گیری‌های پیچیده در دوراهی‌های اخلاقی یاری رساند و راهبرد اخلاقی متناسب ارائه می‌کند.

استفاده هوشمندانه و اخلاق‌مدار از ابزارهای کنترل والدین، مزایای متعددی برای خانواده به همراه دارد که مهم‌ترین آنها عبارتند از: کاهش درگیری‌های والد-فرزند از طریق خودکارسازی قوانین (مانند محدودیت زمانی) و کاهش نیاز به تذکر مکرر (Álvarez-García et al., 2019)؛ افزایش امنیت و آرامش خاطر والدین با محافظت از کودکان در برابر محتوای نامناسب، تهدیدات امنیتی و ارتباط با افراد ناشناس (Bate et al., 2012; Chandrima et al., 2020)؛ امکان نظارت از راه دور برای والدین شاغل؛ ارائه گزارش‌های دقیق از الگوی مصرف دیجیتال که به برنامه‌ریزی آگاهانه و گفتگوهای سازنده درباره امنیت آنلاین و سواد رسانه‌ای کمک می‌کند (Ghosh et al., 2020)؛ ایجاد تعادل بین زندگی آنلاین و آفلاین؛ صرفه‌جویی در زمان و هزینه؛ انعطاف‌پذیری در تنظیم ابزارها متناسب با سن و شخصیت فرزند (Przybylski & Nash, 2018)؛ افزایش شفافیت و عدالت در توزیع فرصت‌ها میان فرزندان؛ پشتیبانی از پیشرفت تحصیلی؛ و قابلیت اطلاع‌رسانی فوری در شرایط اضطراری (Stoilova et al., 2024). افزون بر این، پژوهش‌ها نشان داده‌اند که استفاده از کنترل والدین با کاهش قربانی شدن در قلدری سایبری (Álvarez-García et al., 2019)، کاهش پرخاشگری سایبری (Shapka & Law, 2013) و کاهش خطرات مرتبط با حریم خصوصی (مانند افشای اطلاعات شخصی) همراه است (Wisniewski et al., 2015).

نکته پایانی در تحلیل یافته‌ها، توجه به یک چالش بومی و بسیار مهم در زمینه کاربرست این ابزارهاست: پدیده فیلترشکن‌ها. عادی‌سازی استفاده از این ابزارها در خانواده، حتی با نیت

دسترسی به محتوای مفید، عملاً تمام لایه‌های محافظتی فناورانه را بی اثر می‌کند. این ابزارها نه تنها فرزندان، بلکه خود والدین را نیز در معرض آسیب‌های پیش‌بینی نشده قرار می‌دهند و هرگونه تلاش برای ایجاد یک زیست‌بوم دیجیتال امن در خانواده را تضعیف می‌کنند.

۲-۵. نتیجه‌گیری

در نهایت، پاسخ به پرسش اصلی پژوهش مبنی بر راهکارهای حل چالش‌های اخلاقی کنترل‌گری والدین، یک راهکار واحد نیست، بلکه یک الگوی ترکیبی و چندلایه است. الگوی والدگری مقتدرانه در عصر دیجیتال، در سطح فلسفی خود با نظریه خودمختاری رابطه‌ای همسو است. در این دیدگاه، هدف نهایی والدین، تحمیل کنترل بیرونی به عنوان یک ارزش فی‌نفسه، و یا رها کردن فرزند در دنیای نامحدودی دیجیتال نیست، بلکه تلاش برای ایجاد بستری رابطه‌ای است که در آن فرزند بتواند به تدریج ظرفیت‌های خودتنظیمی، قضاوت اخلاقی و هویت دیجیتال مستقل خود را در عین حفظ پیوند عاطفی با خانواده پرورش دهد. نظارت فناورانه در این الگو نقشی موقت، شفاف و کاهش‌یابنده دارد و همواره با گفتگو، تبیین دلایل و احترام به مرزهای در حال تغییر خودمختاری فرزند همراه است.

والدگری مؤثر در عصر دیجیتال، امتداد منطقی سبک والدگری مقتدرانه است که در آن، کنترل بالا (از طریق وضع قوانین شفاف و استفاده هوشمندانه از فناوری) با محبت بالا (از طریق گفتگوی مستمر، حمایت عاطفی و اعتمادسازی) همراه می‌شود. والدین در این الگو، نه صرفاً یک «نگهبان دیجیتال»^۱، بلکه یک «راهنمای دیجیتال»^۲ هستند که فرزند خود را برای زیستن اخلاقی، ایمن و مسئولانه در جهانی که مرزهای واقعی و مجازی آن به طور فزاینده‌ای در هم تنیده شده، آماده می‌سازند. این راهنمایی مؤثر، مستلزم آن است که والدین از یک درک سطحی از فناوری فراتر رفته و بر ابعاد چندلایه فضای سایبر تسلط یابند. این ابعاد را می‌توان در چهار حوزه کلیدی طبقه‌بندی کرد:

۱. لایه زیرساخت و ابزار: شناخت دستگاه‌ها، شبکه‌ها و سیستم‌عامل‌ها؛
۲. لایه محتوا: توانایی ارزیابی و تفکیک محتوای مناسب از نامناسب؛
۳. لایه تعاملات: درک قواعد و خطرات شبکه‌های اجتماعی و ارتباطات آنلاین؛

1. digital gatekeeper

2. digital mentor

۴. لایه هویت دیجیتال: فهم چگونگی شکل‌گیری هویت و ردپای دیجیتال فرزندان.

تسلط بر این چهار لایه، به والدین اقتدار و توانمندی لازم برای هدایت تربیتی فرزندان را می‌بخشد. موفقیت در این مسیر، مستلزم آن است که والدین، خود نیز یادگیرندگانی مادام‌العمر باشند و همگام با تحولات فناوری، دانش و مهارت‌های خود را به‌روز کرده و بر مفاهیمی چون «اخلاق رسانه‌ای» و «مدیریت مصرف دیجیتال» تسلط یابند. این ابزارها هرگز جایگزین ارتباط مؤثر و اعتماد متقابل نمی‌شوند و باید در چارچوب یک رابطه باز و صادقانه به کار گرفته شوند تا فرزندان احساس کنند تحت نظر نیستند، بلکه تحت مراقبت هستند. لازم به ذکر است که راهکارهای ارائه‌شده در این مقاله با نگاه بومی و متناسب با شرایط فرهنگی، اجتماعی و فناوریانه والدین ایرانی تدوین شده‌اند تا از حداکثر کارایی در این بستر برخوردار باشند.

باید توجه داشت که الگوهای والدگری دیجیتال، عمیقاً متأثر از زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی و ارزشی جوامع مختلف‌اند و نمی‌توان نسخه‌ای واحد و جهان‌شمول برای همه جوامع تجویز کرد. در جامعه ایرانی، جایگاه خانواده، پیوندهای عاطفی گسترده، نقش دین در تربیت، و نیز نوع مواجهه حاکمیت با فضای مجازی، شرایطی متفاوت از بسیاری از جوامع غربی ایجاد کرده است. افزون بر این، پدیده‌هایی چون استفاده گسترده از فیلترشکن‌ها، شکاف نسلی دیجیتال، و ضعف آموزش رسمی سواد رسانه‌ای، چالش‌های خاصی را پیش روی خانواده‌های ایرانی قرار می‌دهد. از این رو، والدگری دیجیتال در ایران نیازمند الگویی بومی، و هماهنگ با ارزش‌های فرهنگی و دینی جامعه است؛ الگویی که ضمن بهره‌گیری از دستاوردهای جهانی، بتواند مقتضیات زیست‌بوم ایرانی-اسلامی را نیز در نظر گیرد.

تحولات اخیر در حوزه هوش مصنوعی، چالش‌های جدید و پیچیده‌تری را پیش روی والدگری دیجیتال قرار داده است. ظهور چت‌بات‌های هوشمند، تولیدکننده‌های تصویر و ویدئو، و الگوریتم‌های شخصی‌ساز محتوا، مرز میان واقعیت و بازنمایی دیجیتال را مبهم ساخته‌اند. کودکان و نوجوانان ممکن است با سامانه‌های هوشمند رابطه عاطفی برقرار کنند، اطلاعات نادرست را واقعی بپندارند، یا در معرض دستکاری شناختی و هیجانی قرار گیرند. همچنین فناوری‌هایی چون دیپ‌فیک و تولید محتوای مصنوعی، خطرات تازه‌ای برای اعتماد اجتماعی، هویت فردی و امنیت روانی نوجوانان ایجاد کرده‌اند. از این رو، والدگری در عصر هوش مصنوعی دیگر صرفاً به معنای مدیریت زمان مصرف رسانه نیست، بلکه مستلزم ارتقای «سواد هوش مصنوعی» در والدین و

فرزندان و آموزش تفکر انتقادی نسبت به محتوای تولیدشده توسط الگوریتم‌هاست.

۳-۵. پیشنهادها

بر اساس یافته‌های این پژوهش، پیشنهادهای زیر در دو سطح کاربردی و پژوهشی ارائه می‌گردد:

الف) پیشنهادهای کاربردی برای والدین، مربیان و سیاست‌گذاران:

تدوین توافق‌نامه رسانه‌ای خانواده: پیشنهاد می‌شود والدین با مشارکت فعال فرزندان، یک توافق‌نامه مکتوب یا «پیمان‌نامه استفاده از رسانه» در مورد قوانین استفاده از فناوری (شامل زمان، مکان و محتوای مجاز) تدوین کنند تا انتظارات شفاف و تعهدات دوطرفه باشد.

تمرکز بر آموزش تفکر انتقادی: به جای ممنوعیت کامل، والدین باید بر آموزش سواد رسانه‌ای و تفکر انتقادی به فرزندان خود تمرکز کنند تا آن‌ها توانایی ارزیابی مستقل محتوای آنلاین را کسب نمایند.

ارتقای سواد رسانه‌ای والدین و دانش‌آموزان: نهادهای آموزشی و فرهنگی باید دوره‌های آموزشی عملی برای والدین جهت آشنایی با ابزارهای کنترل والدینی (به‌ویژه ابزارهای بومی) برگزار نمایند. همزمان، مفاهیم کلیدی شهروندی دیجیتال^۱، امنیت آنلاین و اخلاق رسانه‌ای باید به صورت رسمی در برنامه درسی دانش‌آموزان گنجانده شود تا چالش «دانش محدود» در سطح خانواده و مدرسه مرتفع گردد.

توصیه به والدین با دانش فنی محدود: به والدینی که دانش فنی کافی برای استفاده از ابزارهای پیچیده را ندارند، اکیداً توصیه می‌شود به سیاست‌های کلی حاکمیتی در زمینه فیلترینگ و پالایش محتوای نامناسب اعتماد کرده و از عادی‌سازی استفاده از فیلتر شکن در محیط خانواده اکیداً پرهیز کنند. زیرا این ابزارها تمام لایه‌های محافظتی را دور زده و می‌توانند زمینه‌ساز آسیب‌های پیش‌بینی نشده برای کل خانواده شوند.

تقویت نقش تنظیم‌گری و الزام توسعه‌دهندگان فناوری: دولت و نهادهای قانون‌گذار باید با الگوبرداری از تجارب موفق جهانی (مانند قانون ایالت یوتا در آمریکا)، صاحبان سکوها دیجیتال را ملزم به ارائه گزینه‌های کنترل والدین کارآمدتر، تأیید دقیق سن کاربران و حفاظت از داده‌های کودکان و نوجوانان نمایند. علاوه بر این، توسعه‌دهندگان نرم‌افزار و بازی باید ملزم به رعایت دقیق

استانداردهای رده‌بندی سنی و ارائه گزینه‌های کنترل والدین به صورت پیش فرض و با دسترسی آسان در محصولات خود شوند.

ب) پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی:

تدوین الگوی بومی والدگری دیجیتال: انجام پژوهش‌های میدانی و کیفی برای استخراج و تدوین یک «الگوی اسلامی-ایرانی والدگری دیجیتال» که متناسب با بافت فرهنگی، ارزش‌های دینی و چالش‌های خاص جامعه ایران باشد، ضروری به نظر می‌رسد.

بررسی چالش‌های فقهی-حقوقی: پژوهش در زمینه ابعاد فقهی و حقوقی والدگری دیجیتال، به‌ویژه در موضوعاتی مانند حدود ولایت والدین، حق حریم خصوصی فرزند در فقه و قانون، و مسئولیت مدنی ناشی از جرایم سایبری کودکان، می‌تواند خلأهای موجود را پر کند.

تمرکز بر راهکارهای ایجابی: پژوهش‌های آینده می‌توانند از تمرکز صرف بر جنبه‌های سلبی (کنترل و محدودیت) فراتر رفته و به راهکارهای ایجابی، یعنی چگونگی استفاده از ظرفیت‌های فضای مجازی برای تربیت اخلاقی، دینی و شکوفایی استعدادهای فرزندان بپردازند.

مطالعات طولی: انجام پژوهش‌های طولی برای ارزیابی تأثیرات بلندمدت استفاده از انواع مختلف ابزارهای کنترل والدین بر متغیرهایی مانند استقلال، مسئولیت‌پذیری و سلامت روان نوجوانان در بافت فرهنگی ایران پیشنهاد می‌شود.

منابع

- تیلر، ریچارد.، و سانس‌تاین، کاس. (۱۳۹۷). سقلمه: بهبود تصمیمات درباره نندرس‌تی، ثروت و خوشبختی (مهری مدآبادی، مترجم). نشر هورمزد.
- رضائی، حسین. (۱۴۰۲). چالش‌های اخلاقی الگوی کنترل‌گری والدین در زیست مجازی فرزندان و راهکارهای حل آن / پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه باقرالعلوم.
- رضائی، حسین و فدایی، مهدی (۱۴۰۲). تحلیل و ارزیابی دوراهی اخلاقی برادران دروغین در والدگری عصر دیجیتال. مطالعات اخلاق کاربردی سال ۱۳ پاییز ۱۴۰۲ شماره ۴ (پیاپی ۷۳). صص ۶۵-۸۴.
<https://www.doi.org/10.22081/jare.2024.67750.1866>
- رضائی، حسین و حسینی سورکی، سید محمد. (۱۴۰۳). چالش‌های اخلاقی والدگری در عصر دیجیتال. اخلاق و حیانی سال ۱۴ پاییز ۱۴۰۳ شماره ۳ (پیاپی ۳۲). صص ۹۷-۱۳۲.
<https://www.doi.org/10.22034/ethics.2024.478425.2011>
- علاقبندراد، جواد؛ کارآموز، آناهیتا؛ شریفی، ونداد؛ و راعی، فرزانه. (۱۴۰۴). طراحی و تدوین بسته ویژه فرزندپروری برای استفاده از فناوری دیجیتال در کودکان و نوجوانان ایرانی. مجله روانپزشکی ایران، شماره ۲۰ (۴). صص ۴۴۱-۴۵۱.
<https://doi.org/10.18502/ijps.v20i4.19681>
- فاطمه فولادی و زهرا جانقربانیان (۱۴۰۲). والدین دیجیتال: تربیت و حمایت از کودکان در دنیای رسانه. مقاله کنفرانسی، اولین همایش ملی خانواده ایده‌آل. (قابل دسترسی در سیویلیکا)
<https://en.civilica.com/doc/1969217/>
- نصیری، بهاره و بختیاری، آمنه. (۱۴۰۳). مطالعه کیفی تجارب زیسته مادران از تأثیر دایه‌گری دیجیتال بر خانواده. فصلنامه علمی مطالعات راهبردی ارتباطات، سال چهارم، شماره پیاپی ۱۴، زمستان ۱۴۰۳. صص ۹۴-۱۰۹.
<https://www.doi.org/10.22034/rcc.2024.2039838.1161>.
- Álvarez-García, D., Núñez, J. C., González-Castro, P., Rodríguez, C., & Cerezo, R. (2019). The effect of parental control on cyber-victimization in adolescence: The mediating role of impulsivity and high-risk behaviors. *Frontiers in Psychology*, 10, 1159.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01159>
- Aziz, M., Aseptianova, L., Herman, S., & Susi, D. (2022). Digital parenting of children and adolescents in digital era. *Jurnal Penelitian dan Pengembangan Pendidikan*, 6(3), 450-457.
<https://doi.org/10.23887/jppp.v6i3.53589>

- Bate, F., MacNish, J., & Males, S. (2012). Managing student distraction: Responding to problems of gaming and pornography in a Western Australian school for boys. *The University of Notre Dame Australia School of Education*.
https://researchonline.nd.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1053&context=edu_conference
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.
<https://doi.org/10.1177/0272431691111004>
- Benrazavi, R., Teimouri, M., & Griffiths, M. D. (2015). Utility of parental mediation model on youth's problematic online gaming. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 13(6), 712-727. <https://doi.org/10.1007/s11469-015-9561-2>
- Bottino, S. M. B., Bottino, C. M. C., Regina, C. G., Correia, A. V. L., & Ribeiro, W. S. (2015). Cyberbullying and adolescent mental health: A systematic review. *Cadernos de Saúde Pública*, 31(3), 463-475. <https://doi.org/10.1590/0102-311X00036114>
- Chandrima, R. M., Kircaburun, K., Kabir, H., Riaz, B. K., Kuss, D. J., Griffiths, M. D., & Mamun, M. A. (2020). Adolescent problematic internet use and parental mediation: A Bangladeshi structured interview study. *Addictive Behaviors Reports*, 12, 100288. <https://doi.org/10.1016/j.abrep.2020.100288>
- Ghosh, A. K., Hughes, C. E., & Wisniewski, P. J. (2020). Circle of trust: A new approach to mobile online safety for families. *Proceedings of the 2020 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 1-14. <https://doi.org/10.1145/3313831.3376747>
- Hoffman, K. S. (2024, July 17). Social media addiction statistics. [AddictionHelp.com](https://www.addictionhelp.com/social-media-addiction/statistics).
<https://www.addictionhelp.com/social-media-addiction/statistics>
- Hovell, N. (2016). Relational Autonomy and the Ethics of Digital Monitoring. *Ethics and Information Technology*, 18(3), 191-201.
- Keles, B., McCrae, N., & Grealish, A. (2020). A systematic review: The impact of social media on mental health in young people. *Children and Youth Services Review*, 119, 105707. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105707>
- Kizza, P. J. (2024). Unmasking the cyberbully: Understanding the psychological and social dynamics behind online abuse. *Kampala International University*.
- Koong, H. F. (2013). Filial parenting is not working. In T. K. A. L. & D. M. H. Ho (Eds.), *Filial piety: Psychological theories, research, and application* (p. 343-351). Springer.
- Küçükoba, E. (2023). Digital parenting and digital childhood: Raising gifted children born into the digital age. *Journal of Interdisciplinary Education: Theory and Practice*, 5(1), 1-10.
- Livingstone, S., & Haddon, L. (2012). EU Kids Online: Final report. *London School of Economics and Political Science*.

- Mackenzie, C., & Stoljar, N. (Eds.). (2000). *Relational Autonomy: Feminist Perspectives on Autonomy, Agency, and the Social Self*. Oxford University Press.
- Mackenzie, C. (2008). Relational Autonomy, Normative Authority and Perfectionism. *Journal of Social Philosophy*, 39(4), 512-533.
- Matusko, M. (2017). Parental styles and upbringing of preschool children [Unpublished undergraduate thesis]. *Josip Juraj Strossmayer University of Osijek*.
- OECD. (2017). PISA 2015 results (Volume III): Students' well-being. *OECD Publishing*. <https://doi.org/10.1787/9789264273856-en>
- Oshana, M. (2015). Is Relational Autonomy the Answer? *Journal of Applied Philosophy*, 32(3), 295-310.
- Öztürk, G., & Şahin, F. (2023). Parents' awareness of the conscious use of applications on smart devices: A scale development study. *Education and Information Technologies*, 28(1), 15–42. <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11158-9>
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants Part 1. *On the Horizon*, 9(5), 1-6. <https://doi.org/10.1108/10748120110424816>
- Przybylski, A. K., & Nash, V. (2018). Internet filtering and adolescent exposure to online sexual material. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 21(7), 405–410. <https://doi.org/10.1089/cyber.2017.0466>
- Shapka, J. D., & Law, D. M. (2013). Does one size fit all? Ethnic differences in parenting behaviors and motivations for adolescent engagement in cyberbullying. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(5), 723–738. <https://doi.org/10.1007/s10964-013-9928-2>
- Stoilova, M., Bulger, M., & Livingstone, S. (2024). Do parental control tools fulfil family expectations for child protection? A rapid evidence review of the contexts and outcomes of use. *Journal of Children and Media*, 18(1), 29–49. <https://doi.org/10.1088/1748-2798/2023/2265512>
- Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. Basic Books.
- Wisniewski, P., Jia, H., Xu, H., Rosson, M. B., & Carroll, J. M. (2015). 'Preventative' vs. 'reactive': How parental mediation influences teens' social media privacy behaviors. *Proceedings of the 18th ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work & Social Computing*, 302–316. <https://doi.org/10.1145/2675133.2675293>
- World Health Organization. (2016). *Growing up unequal: Gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being*. WHO Regional Office for Europe.